

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Bc. Adriana Vrátná

**Postoj ES k sjednocení Německa s ohledem
na integraci NDR do evropských struktur**

Diplomová práce

Olomouc 2016

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postoj ES k sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR do evropských struktur“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 27.4.2016

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. PhDr. Robertu Zbíralovi, Ph.D. za odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce. Dále bych také velice ráda poděkovala svým rodičům a blízkým, kteří mě v průběhu mého studia podporovali, věřili ve mě, a ve chvílích nejistoty mi byli velkou oporou.

Seznam zkratek

CDU-CSU	Křesťansko-demokratická unie
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ER	Evropská rada
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FDP	Svobodná demokratická strana
GG	Základní zákon
KBSE	Konference bezpečnosti a spolupráce Evropy
LDP	Liberálně demokratická strana
NATO	Severoatlantická spolupráce
NDR	Německá demokratická republika
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SED	Jednotná socialistická strana Německa
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Sovětský svaz
USA	Spojené státy americké
VB	Velká Británie
ZEU	Západoevropská unie

Obsah

Úvod	6
1 Vztah Německa k ES	10
2 Vnitropolitická situace a postoj NDR a SRN ke sjednocení.....	14
2.1 SRN.....	14
2.2 NDR.....	17
3 Právní aspekty sjednocení a integrace	20
3.1 Vnitřní aspekty	21
3.1.1 Způsob sloučení NDR a SRN	21
3.1.2 Smlouva o sjednocení a změny Základního zákona.....	22
3.2 Vnější aspekty.....	25
3.2.1 Smlouva 2+4.....	25
3.2.2 Integrace do práva Evropského společenství.....	28
4 Postoj institucí ES	29
4.1 Evropská komise	29
4.1.1 Tři fáze integrace	31
4.2 Evropský parlament.....	33
4.3 Evropská rada	37
4.3.1 Summit ve Štrasburku.....	38
4.3.2 Summit v Dublinu	39
5 Reakce jednotlivých států na integraci NDR	42
5.1 Velká Británie.....	43
5.2 USA.....	45
5.3 Francie.....	47
5.4 SSSR.....	49
Závěr	51
Bibliografie.....	55

Úvod

Od 3. října 1990 se bývalá Německá demokratická republika (NDR) nestala pouze součástí Spolkové republiky Německo (SRN), ale také členem Evropského společenství (ES), potažmo od roku 1993 členem Evropské unie. Samotný integrační proces východní části Německa k SRN, a tím pádem i k ES, probíhal nestandardním způsobem a v nebývale rychlém tempu. Samotné načasování a okolnosti integrace NDR do ES byly stále aktuálnějšími tématem nejen vnitrostátní politiky Německa, ale také stále více diskutovaným tématem na půdě Společenství.

Transformace socialistických států NDR do pěti spolkových zemí, jež se staly součástí SRN, trvala méně než jeden rok. Rychlost sjednocovacího procesu byla v mnohém ovlivněna silnou touhou celého německého národa po sjednocení, snahou o svobodu a uplatnění práva na sebeurčení. *„Pro konečné urovnání německé otázky byly rozhodující dva základní faktory: kvalitativně nová situace, která se na podzim 1989 vytvořila ve střední Evropě, zejména v NDR, a současně politická vůle všech zainteresovaných států přiměřeně na tuto situaci reagovat, respektovat přání Němců dosáhnout urychleného sjednocení Německa v souvislosti se zhroutilím totalitního režimu v jeho východní části a neprodleně hledat obecně přijatelné řešení, které by odpovídalo jak právu Němců na sebeurčení, tak nároku ostatních národů na zajištění jejich bezpečnosti před případnou německou hrozbou.“*¹ Do listopadu 1989 si takové sjednocení dokázal představit jen málokdo. Následující politické události a mezinárodní jednání ale německou otázku opět otevřely. A nebyly to pouze poválečné vítězné mocnosti, které se k této otázce musely postavit čelem, především právě ES, jehož orgány byly otázkou sjednocení zcela zaskočeny, muselo zaujmout důležité stanovisko.

Tato diplomová práce se zabývá významným momentem nejen německých, ale také evropských dějin. Jejím hlavním cílem je především analýza postoje ES k sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR do evropských struktur, a to jak z institucionálního hlediska, tak také z pohledu vybraných států. „Anomálií“ přistoupení NDR k ES považuji za velmi zajímavou, také z toho důvodu, že ji doposud nebyla věnována přílišná pozornost, proto se domnívám, že by práce mohla být v tomto ohledu přínosem.

Předmětem mé práce není popis procesu sjednocení, nicméně v některých částech diplomové práce bude zapotřebí některým momentům a okolnostem věnovat pozornost. Vzhledem k tomu, že sjednocení Německa probíhalo paralelně k začlenění do Společenství, je

---

¹LÍSKA, Ladislav. Prohlubování Helsinského procesu a sjednocené Německo. *Mezinárodní vztahy*, 1992, roč.27, č.1, s.23.

pochopitelné, že tento proces nelze striktně oddělit, a postoje ES reagují rovněž i na samotné sjednocení. Tento souběžný proces je svou formou a způsobem exkluzivní, a nelze jej porovnat s žádnou jinou událostí v historii Společenství. Časově práce reflektuje období od pádu Berlínské zdi po sjednocení a je členěna do pěti kapitol.

V první kapitole je pozornost věnována vztahu Německa k ES. Důraz je zde kladen na roli SRN v evropském integračním procesu, v protikladu k odlišnému politickému vývoji v NDR a její angažovanosti ve východoevropských strukturách. V návaznosti na stručný popis vývoje obou německých částí, následuje kapitola druhá, která charakterizuje vnitropolitickou situaci 80. let, a zároveň mapuje postoj NDR a SRN ke sjednocení, a to jak z pohledu vládnoucích elit, tak také z pohledu jednotlivých politických stran. Tuto kapitolu považuji za důležitou vzhledem k politické situaci, která byla určující pro budoucí směřování Německa k evropské integraci. V této části bude pozornost okrajově věnována jedné z mnoha evropských integračních teorií, a sice teorii liberálně mezivládní, kterou se pokusím na proces integrace Německa aplikovat.

Třetí kapitola se soustředí na právní aspekty sjednocení a integrace, které jsou rozděleny na vnitřní a vnější. Pro evropskou integraci NDR byla důležitá forma sjednocení obou států, která byla zakotvena ve Smlouvě o sjednocení. S těmito ústavně-právními změnami souvisí změna Základního zákona, která je rovněž součástí kapitoly. Jako vnější aspekty integrace lze označit jednání 2+4 na mezinárodní úrovni, které byly rozhodujícím faktorem v otázce nejen německého sjednocení, ale rovněž evropské integrace. Předmětem této podkapitoly je také transformace do práva ES a forma implementace právních předpisů.

Poslední dvě kapitoly jsou pro mou diplomovou práci stěžejní. Kapitola čtvrtá se zabývá postojem institucí ES k integraci NDR do Společenství, a zároveň také částečně reflektuje účast ES na procesu sjednocení. Pro potřeby mé práce bude prostor vymezen Evropské komisi, Parlamentu a Evropské radě.

V poslední kapitole je prostor věnován reakcím vybraných zemí na integraci NDR do Společenství. Tyto reakce byly odvislé od zájmů států a od vnitropolitického vývoje v obou německých částech, proto se i zde nemůžeme vyhnout částečně prolínajícím se názorům zemí na sjednocení. Vzhledem k omezenému prostoru diplomové práce zahrnuje tato kapitola postoje čtyř poválečných mocností, které měly na sjednocení a integraci Německa výrazný vliv a současně odlišné názory, zrcadlící jejich mezinárodně-politické zájmy. Tyto kapitoly budou zdrojem ověření mé hypotézy, že *ES mělo přímý zájem na integraci NDR, která byla předpokladem pro úspěšné sjednocení.*

V mé diplomové práci se pokusím odpovědět na výzkumné otázky:

1. *Jaký byl postoj ES k integraci NDR na pozadí německého sjednocení?*
2. *Jakou roli hrálo ES v paralelně probíhajícím sjednocujícím a integračním procesu?*

Obě otázky dávají prostor současné integrační teorii liberálně mezivládního přístupu, která bude aplikována v rámci jednotlivých kapitol, a která usnadní interpretaci současné dvojí integrace. Výzkumné otázky by měly, alespoň částečně, pokrýt prostor, jemuž není v české odborné literatuře věnována pozornost, přičemž odpovědi na ně budou ukazatelem budoucího směřování ES v 90. letech.

Co se týče literatury, problematika začlenění NDR do Společenství a problematika postojů evropských institucí k této otázce, nebyla českou vědeckou společností, ani odbornou zahraniční veřejností doposud příliš zpracována. Pozornost v literatuře je spíše než způsobu integrace NDR do ES, věnována způsobu sjednocení dvou států, jednotlivým aspektům sjednocení nebo událostem s ním souvisejícím. Samotný průběh a postup německé integrace do ES z politického nebo hospodářského pohledu je opomíjen. Některé, především zahraniční monografie, jsou věnovány například analýze změn ve spolkových zemích, které do ES nově přistoupily, avšak pro potřeby mé diplomové práce nejsou zcela vyhovující. Zatímco postoj jednotlivých institucí k rozšíření o země bývalé NDR není nikde dostatečně zpracován, reakce jednotlivých členských států jsou zpracovány podstatně lépe. Z důvodu nedostatku českých relevantních zdrojů, jsem při psaní diplomové práce vycházela především z německých zdrojů, které dle mého názoru zpracovávají problematiku sjednocení Německa z evropského pohledu a současnou integraci do Společenství nejlépe.

Při psaní práce jsem vycházela primárně z německé literatury např. z rozsáhlé knihy *Die DDR im Umbruch: Tagebuch der Ereignisse* či *Handbuch zur deutschen Einheit 1949-1989-1999*. K těmto primárním pramenům patří rovněž brožura Evropského parlamentu *Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit* a bulletin Evropského společenství *Die Europäische Gemeinschaft und die deutsche Vereinigung*. Tyto publikace vydané ES považuji za velmi dobře zpracované a přínosné, zejména z důvodu objektivního přístupu a poměrně detailně zpracovaného, avšak čtenáři jasného a srozumitelného popisu vztahu k dané problematice.

V rámci třetí kapitoly mi byly hlavním zdrojem právní předpisy ES, Základní zákon SRN (GG), Smlouva o sjednocení a tzv. Smlouva 2+4.

K sekundárním zdrojům, které jsem využívala, patří internetové stránky evropských institucí, Spolkové vlády, Parlamentu, Spolkového archivu či Nadace Konrada Adenauera, které mi byly nezbytným zdrojem informací pro analýzu postoje ES z institucionálního

hlediska. Předpokladem objektivitu a odbornosti byla současně práce s odbornými články, hodnotícími zprávami, veřejnými projevy zástupců evropských institucí a s oficiálními závěry z jednání. Pro vyhledávání těchto zdrojů jsem pracovala s Archivem evropské integrace, kde jsem dohledávala významné dokumenty týkající se integrace před vznikem EU.

Práce čerpá i z dalších zdrojů jako jsou dobové články týdeníku Der Spiegel, který je znám svou investigativní činností a orientací na politickou národní a evropskou scénu, či Zeit, který je svým zaměřením orientován spíše liberálně, a jeho cílovou skupinou jsou především akademici. Dále jsou v práci jako zdroje uvedeny komentáře a rozhovory z časopisu Die Welt, internetového portálu euractiv.de či Deutsche Welle, které se k problematice sjednocení a vazbě ES/EU a Německa stále opakovaně vracejí. Významným zdrojem při psaní poslední kapitoly mi byla konference „Europa und die deutsche Einheit“, která se konala 1. a 2. října 2015 ve Vídni, a které jsem se zúčastnila v rámci mé zahraniční pracovní stáže.

Na závěr bych chtěla upozornit na terminologickou poznámku. Obecně známým termínem, který se ve vztahu k oběma německým zemím a způsobu jejich spojení používá, je sjednocení. Termín sjednocení je užíván jak v české, tak také německé literatuře, ve které je používán i termín přistoupení, který je z právního pohledu vhodnější.² Pro přesnost uvádím, že v práci využívám pro jazykovou pestrost jak termínu sjednocení, připojení tak také přistoupení. Ve vztahu k ES je termín integrace nebo začlenění zcela vhodný a žádoucí.

---

² Rozhodnutí Lidového sněmu ze dne 23. srpna 1990: „Lidový sněm deklaruje přistoupení Německé demokratické republiky k prostoru, v němž platí Základní zákon Spolkové republiky Německo, na základě článku 23 Základního zákona s platností od 3. října 1990“.

1 Vztah Německa k ES

Konec 2. světové války znamenal pro Německo konec mocenské nadvlády v Evropě. Aby se zabránilo případným dalším pokusům ze strany Německa o získání moci, bylo jeho území rozděleno vítěznými mocnostmi na čtyři okupační zóny – britskou, francouzskou, americkou a sovětskou. Krátce na to ale začalo docházet k politickým neshodám a stále zhoršující se vztahy měly za následek rozdělení Německa na východní a západní část. Na západním území vznikla SRN s pluralitní parlamentní demokracií a tržním hospodářstvím, zatímco na východní části německého území vznikla NDR s ústřední vládnoucí politickou stranou SED³ a plánovaným hospodářstvím. Rozdílné bylo rovněž začlenění obou republik do bezpečnostních a hospodářských struktur, což mělo za následek odlišné bezpečnostní strategie, ekonomické směřování a konečně také diametrálně odlišnou životní úroveň.

Ve vztahu k zahraničně politické orientaci se SRN zaměřovala na západní bezpečnostní struktury, především za účelem obnovy státní suverenity a integrace do evropských hospodářských a také bezpečnostních struktur. V říjnu 1949 byla SRN přijata jako nový člen do Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC). Následně se stává zakládajícím členem Evropského sdružení uhlí a oceli (ESUO), v květnu 1951 členem Rady Evropy a v roce 1955 členem Západoevropské unie (ZEU) a Severoatlantické aliance (NATO). „*Podpis smlouvy o ZEU je výrazným mezníkem pro Německo v oblasti zahraničně-bezpečnostní integrace a stabilizace vztahů s ostatními zahraničními mocnostmi, jelikož smlouva nabídla státům dostatečné bezpečnostní záruky.*“⁴ V roce 1957 hrála SRN důležitou roli v procesu evropské integrace, kdy se stala jedním ze signatářů tzv. Římských smluv, které založily Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství atomové energie (EURATOM). Ratifikací těchto smluv byla upevněna a posílena vazba mezi Německem a Evropou.⁵

Členstvím v těchto mezinárodních organizacích se SRN stala opět plně suverénním státem. Svůj podíl na tomto „návratu do Evropy“ měla mimo jiné rychlost vypořádání se s následky plynoucí z druhé světové války, četné hospodářské reformy či zahraniční finanční podpory. Tato schopnost rychlého růstu, nastartování ekonomiky a hospodářské prosperity byla v 50. a 60. letech označována jako hospodářský zázrak, ke kterému přispěla bezpochyby

---

³Jednotná socialistická strana Německa

⁴FILIPEC, Ondřej. *Prosazování národních zájmů členských zemí EU*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2001, s. 104.

⁵Pro zjednodušení a zpřehlednění vnitřního mechanismu Společenství a pro celkové zefektivnění práce došlo v roce 1967 ke sloučení tří společenství (EHS, ESUO, EURATOM) do jednoho ES.

účast na Marshallově plánu. Další skutečností, která podpořila vzestup SRN v 50. letech, bylo překonání politické izolace, která byla důsledkem světové války. Ačkoli se v tomto období SRN úspěšně integrovala „zpět do Evropy“, problematickou oblastí se jevila paradoxně vize evropské politiky, což bylo zapříčiněno z velké části federálním uspořádáním. Pro Německo nebylo možné představit v rámci evropské politiky širokou a konzistentní strategii, která by byla v zájmu celého Německa, a zároveň brala ohledy na požadavky všech spolkových zemí.⁶

Zatímco se SRN úspěšně integrovala do západoevropských struktur, vývoj na území NDR byl z politického i hospodářského pohledu odlišný. V reakci na integrační snahy SRN se NDR stala v roce 1950 členem Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), která byla antagonistickou organizací k Marshallově plánu, a v roce 1955 se NDR stala členem Varšavského paktu⁷, který vznikl v reakci na NATO. Po Stalinově smrti, na začátku 50. let, se do čela SSSR postavil N.S. Chruščov, který v politickém konceptu vůči NDR nenavazoval na Stalinovu myšlenku neutralizace celého Německa, nýbrž podporoval teorii dvou států. Na podzim roku 1955 přiznali političtí představitelé SSSR východnímu Německu státní suverenitu, ovšem nikoli politickou, ale pouze formální, takže pozbývala veškerého významu. NDR začala uplatňovat strategii izolace. V důsledku „izolační“ politiky NDR začaly západní státy vůči ní uplatňovat tzv. Hallsteinovu doktrínu⁸, která proklamovala nárok SRN na zastupování německých zájmů. Pro NDR znamenala aplikace této reakční zahraniční politické doktríny „zmražení“ diplomatických vztahů směrem na západ. V praktické rovině to znamenalo, že vláda bývalé SRN nenavázala nebo přerušila diplomatické styky se státy, které uznaly tehdejší NDR.⁹ Od této doktríny bylo SRN na konci 60. let v rámci „Ostpolitik“ upuštěno.

Přes všechny počáteční problémy se SRN stala spolu s Francií zemí, která určovala směr evropské integrace. Svůj vliv SRN projevila už v procesu monetární integrace, kdy od 60. let podporovala myšlenku Evropského měnového systému, jež byla dovršena na konci 70. let.¹⁰ Tyto hospodářské snahy SRN zrcadlily její touhu po nalezení svého místa ve světovém ekonomickém systému.¹¹ Na konci 60. let se snažila SRN změnit směr své zahraniční politiky a vybudovat si svoji pozici na poli vnějších vztahů v rámci ES. S nástupem Willyho Brandta

---

⁶ JEFFERY, Charlie; PATERSON, William. Germany and European Integration: A lifting of tectonic plates. *West European Politics*, 2003, roč. 26, č. 4, s. 61.

⁷ Jednalo se o vojenské uskupení pod velením SSSR, jehož členy byli Polsko, Rumunsko, ČSSR, Bulharsko, Maďarsko a NDR, do roku 1968 i Albánie.

⁸ Hallsteinova doktrína byla vyhlášena v roce 1955 německým kancléřem Adenauerem.

⁹ Jednalo se například o Jugoslávii (1957) nebo Kubu (1963).

¹⁰ Myšlenka monetární integrace vyvrcholila v roce 1999, kdy vznikla Evropská měnová unie.

¹¹ JEFFERY, Charlie; PATERSON, William. Germany and European Integration: A lifting of tectonic plates. *West European Politics*, 2003, roč. 26, č. 4, s. 61.

do funkce kancléře, došlo v rámci Ostpolitik ke změně politiky vůči východním zemím¹², kterým se snažil umožnit komunikaci s ES. Všechny tyto kroky vedly k posilování zahraničního a politického vlivu SRN, díky kterým „došlo k určitému oživení v rámci politické integrace na půdě ES, kde se začínalo hovořit o počátcích společné zahraniční politiky.“¹³

70. léta znamenala zbrždění dynamiky evropského integračního procesu. A ačkoli bylo toto období nazýváno též „eurosklerózou“¹⁴, potvrdila v něm SRN svou nezaměnitelnou roli tím, že se jí podařilo, respektive vládě Willyho Brandta, podpořit první rozšíření ES. V 80. letech se německá otázka „znovu objevila jako ústřední téma politických diskuzí i mezinárodních jednání týkajících se budoucnosti střední Evropy v ovzduší uvolňování napětí mezi velmocemi“¹⁵ V roce 1981 předložila SRN společně s Itálií Gencher-Colombův plán tzv. Evropský akt, který vyzval k prohloubení ekonomické spolupráce členských států ES, a ve kterém byl navržen rozvoj společných politik i mimo hospodářskou oblast a zavedení společné bezpečnosti a zahraniční politiky. „25. června 1988 došlo k podpisu společného prohlášení Rady vzájemné hospodářské pomoci a Evropského hospodářského prostoru o navázání oficiálních vztahů vůči ES s účinností ke dni 10. srpna 1988.“¹⁶ Významným momentem nejen pro evropský integrační proces, ale také pro obě německé republiky byl konec osmdesátých a počátek devadesátých let, který znamenal sjednocení východní i západní části Německa a současné rozšíření ES. Vzhledem k historickému vývoji, zastávalo Německo ve vztahu k Evropě a evropské integraci zvláštní pozici. „Evropská integrace, přesněji řečeno západní integrace, byla důležitým politickým cílem SRN, která existovala paralelně k druhému západoněmeckému cíli, tedy k opětovnému sjednocení Německa.“¹⁷

Pro lepší pochopení paralelního procesu integrace a sjednocení považují za důležité vymezit vztah ES a integrační teorie, kterou budu na tento specifický případ aplikovat. Vzhledem k zaměření práce nebude tato problematika popsána zcela vyčerpávajícím způsobem, ale bude přizpůsobena potřebám diplomové práce.

---

¹² Především vůči NDR, SSSR a Polsku, se kterým Německo nemělo od konce války téměř žádné diplomatické styky.

¹³ DAHRENDORF, Ralf. *German „Ostpolitik“: Appeasement or detente?* German Federal Government. Speech delivered before the Consultative Assembly of the Council of Europe in Strassbourg, 22. April, 1970

¹⁴ Mezi hlavní příčiny patřila ekonomická krize, problematika financování zemědělské politiky či otázka britského příspěvku do rozpočtu

¹⁵ ALTER, Peter. *The German Question and Europe. A History*. 1. vydání. London: Arnold, 2000, s. 124.

¹⁶ BUNDESARCHIV. Dokument „Stand der Beziehungen und aktuelle Kontakte DDR-EG“. Dostupné na: <http://deutsche-einheit-1990.de/wp-content/uploads/BArch_DC-20_18520_pag.206-209.pdf>.

¹⁷ ARNOLD, Rainer. Německo a evropská integrace. *Evropské Právo*, 2002, roč. 6, č. 6, s. 7.

Pro analýzu průběhu integrace jsem zvolila liberálně mezivládní přístup z důvodu vědního rámce, který předpokládá, že ústřední roli v evropské integraci hrají národní státy. Domnívám se, že mezivládní přístup může průběh německé integrace vysvětlit, protože je v něm důraz kladen na formování národních preferencí na domácí scéně. Případ Německa je velmi specifický, proto je zapotřebí v tomto případě zkoumat postoje, zájmy a průběh procesu primárně na straně Německa, sekundárně na straně vybraných členských států.

Liberální mezivládní přístup nahlíží na účastníky integrace jako na racionální aktéry usilující o maximalizaci zisku formou vyjednávání. Podle A. Moravcsika není role institucí v rámci integračního procesu iniciační, ale naopak zdůrazňuje její kontrolní funkci. Je zastáncem názoru, „že mezinárodní instituce spíše rozšiřují, než omezují schopnost vlád dosáhnout domácích cílů“¹⁸, a zároveň je považuje za nezbytnou součást mezinárodní spolupráce. Moravcsik není stoupencem názoru, že primární funkcí institucí je setkávání zástupců států, jelikož k nim může docházet průběžně a svévolně, nýbrž zaujímá výše zmíněný postoj, že primární rolí je kontrola a koordinace členských států v rámci institucí ES. Zamezení případného konfliktu je funkcí následnou. „Spolupráce více zúčastněných stran dává větší možnost k nalezení alternativních řešení problémů, což by v rámci dvoustranných jednání nebylo možné.“¹⁹

Podle liberálního intergovernmentalismu probíhá integrace ve třech fázích. V první fázi dochází k utváření preferencí na domácí úrovni a k definici společného národního zájmu, který je stěžejním bodem vyjednávání v rámci institucí ES.²⁰ Ve druhé fázi dochází k mezistátnímu vyjednávání, kdy vlády vystupují jako privilegovaní aktéři, zatímco aktéři na národní politické scéně je mají možnost ovlivnit pouze v rámci domácí politické úrovně.²¹ Třetí fáze představuje vytvoření institucí, na základě vyjednaných kompromisů, které kontrolují dodržování vzájemných dohod.²² Jednotlivým fázím, aplikovaným na potřeby integrace NDR, bude v rámci jednotlivých kapitol věnována větší pozornost.

---

¹⁸ MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, roč. 31, č. 4, s. 502.

¹⁹ MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. London, 1999, s. 20.

²⁰ DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. 1 vydání. Praha: Portál, 2003, s. 193.

²¹ FIALA, Vlastimil a kol. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Olomouc: Periplum, 2007, s. 122.

²² MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. London, 1999, s. 22.

2 Vnitropolitická situace a postoj NDR a SRN ke sjednocení

2.1 SRN

Západní Německo se na konci 80. let stalo jedním z nejstabilnějších evropských států, nejen v důsledku úspěšné hospodářské politiky v 50. a 60. letech, ale rovněž svůj podíl na situaci v SRN měli i vládní představitelé. Éra politických osobností, stojících v čele SRN, pokračovala i ve čtvrté poválečné dekádě.

Na začátku 80. let došlo v SRN ke změně politických elit. Po dvou sociálnědemokratických kancléřích Willy Brandtovi a Helmutu Schmidtovi, se postu kancléře ujal Helmut Kohl, společně s vládní koalicí CDU/CSU a FDP²³. Tato koalice pokračovala sice v „německé politice“ započaté předchozími vládami²⁴, byla ale více pragmatičtější²⁵. Kohl se rovněž více orientoval na francouzsko-německé vztahy a podporoval další prohloubení evropské integrace, jež posléze přispěla k následnému hladkému průběhu sjednocení. V Kohlově politice před rokem 1990 dominují vedle sjednocení, ještě další dva národní zájmy. Prvním z nich je zajištění bezpečnosti formou integrace do obranných struktur, a druhým, zapojení do integrace evropské.²⁶

Kohl byl rovněž hlavním iniciátorem a vyzyvatelem k zlepšení německo-německých vztahů. Ty by se daly popsat jako vztahy sui generis, mimo jiné vzhledem k tomu, že SRN nepovažovala NDR za zahraniční.²⁷ Západoněmecký představitel také zdůrazňoval pocit německé sounáležitosti a solidarity. O snaze zlepšit vzájemné vztahy a podpoře „znovupostavení na nohy“ vypovídá také skutečnost, že SRN podporovala NDR i ekonomicky, například poskytnutím miliardového úvěru v roce 1983. Tento krok znamenal sblížení dvou oddělených republik a zlepšení vzájemné komunikace. V roce 1989 vedly společensko-politické události v NDR ke zkomplikování vzájemných vztahů. SRN byla nucena uzavřít své stálé zastoupení ve východní části Berlína z důvodu migrujících východoněmeckých občanů. Následná stabilizační jednání západoněmecké vlády s NDR byla zaměřená především na uklidnění situace a vyvíjení tlaku na vedení SED, aby respektovala

---

²³ Křesťanskodemokratická unie a Svobodná demokratická strana

²⁴ Kontinuita Kohlových vlád spočívala například v mírnění dopadu německého rozdělení formou humanitární pomoci obyvatelům NDR, umožnění vyššího počtu povolení k návštěvám mezi oběma republikami, nebo vykupování politických vězňů z NDR.

²⁵ To se projevovalo především v oblasti transatlantické spolupráce a vztahů s USA

²⁶ KOHL, Helmut. *Chtěl jsem sjednocení Německa*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 77.

²⁷ WEIDENFELD, Werner; KORTE, Karl-Rudolf. *Handbuch zur deutschen Einheit 1949-1989-1999*. Aktualizované vydání: Frankfurt am Main, 1999, s. 176. „Auch wenn zwei Staaten in Deutschland existieren, sind sie doch füreinander nicht Ausland; ihre Beziehungen zueinander können nur von besonderer Art sein.“

lidská práva, právo na sebeurčení a vytvořila podmínky, jež by umožnily setrvání občanů v NDR. Pád berlínské zdi 9. listopadu byl ale odpovědí ze strany celé německé společnosti.

Ve vztahu ke sjednocení byl postoj západoněmeckých politických stran různý. SPD reagovala váhavě. Zpočátku doporučovala respektovat NDR jako suverénní stát, ale po projevu Brandta, začala SPD prosazovat myšlenku sjednocení. Ta byla postavena na připojení NDR k SRN na základě článku 146 GG. Strana Zelených společně s Německou komunistickou stranou zaujala jednoznačně odmítavý postoj. Byly pro zachování suverénního státu NDR, který by dle jejich názoru měl projít řadou reforem, které by jej dostatečně demokratizovaly. Vládnoucí koalice v čele s Kohlem byla ale toho názoru, že „otázka opětovného sjednocení zůstává nejnaléhavějším úkolem německé politiky, neboť ke společnému evropskému domu patří také jednotné Německo“.²⁸ Jejím cílem bylo jednak sjednocení podle článku 23 GG, a zároveň nezbytnost začlenění NDR do evropských struktur. Proto byl vypracován tzv. desetibodový plán pro Německo, který měl stabilizovat situaci v NDR, jež svými negativními dopady ovlivňovala rovněž SRN. V desetibodovém plánu vyjádřil Kohl ochotu finanční a humanitární pomoci NDR a usnadnění cestovních podmínek pro pohyb mezi NDR a SRN, vyjádřil se k pokračující spolupráci s NDR v hospodářské i kulturní oblasti a oblasti životního prostředí, hovořil o zintenzivnění pomoci, pokud v NDR dojde ke změně hospodářského a politického systému, dále zdůraznil ochotu jednat o „Smluvním společenství“ i rozvíjet konfederativní struktury mezi oběma německými státy, nezbytnost svobodných voleb v NDR a nutnost zapojení Německa do procesu prohlubování evropské integrace – to vše při pokračování jednání mezi Západem a Východem, při spolupráci s ES. Poslední dva body se týkaly nutnosti odzbrojování a kontroly zbrojního průmyslu a programových cílů, jež mají docílit jednotného Německa.²⁹ Kohl se snažil spojit znovusjednocení Německa s další integrací Evropy, a zároveň s rozvojem spolupráce v KBSE, s čím souviselo překonání nejen rozděleného Německa, ale také celé Evropy. Ovšem přednesený Kohlův návrh, který nebyl konzultován s žádným z evropských partnerů, byl přijat spíše než s nadšením, s nemalými obavami ze sjednocení. Tento návrh byl poté konzultován na vrcholném summitu ER ve Štrasburku, kde musel Kohl čelit rozladěním postojům především z Londýna a Paříže.

---

²⁸ STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Jednota a svoboda Německa se naplnila, Kohl mužem sjednotitelem* [online]. ceskatelevize.cz, 3. října 2011 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1439267-jednota-a-svoboda-nemecka-se-naplnila-kohl-muzem-sjednotitelem>>.

²⁹ Desetibodový program H.Kohla. Dostupný na: <<http://www.helmut-kohl-kas.de/index.php?msg=559>>.

SRN jednoznačně podporovala rychlé a bezpečné sjednocení, na kterém by se podíleli západní partneři, a nedošlo by k narušení vzájemných vztahů. Z toho důvodu vyjednávala Spolková vláda na dvou úrovních. Na jedné straně s vládou NDR tj. na vnitrostátní úrovni, na straně druhé se zástupci ES a představiteli vítězných mocností.³⁰ Němečtí reprezentanti si dobře uvědomovali, že tato podpora je klíčová, protože bez jejich souhlasu by sjednocení nemělo reálnou šanci na úspěch.

---

³⁰ Tzv. jednání 2+4

2.2 NDR

NDR se na konci 80. let nacházela v politicko-hospodářské krizi, která byla jedním z mnoha důvodů pádu jak vlády SED, tak celého komunistického režimu. Krize socialistického režimu měla počátky již ve vnitřních strukturách a v samotném fungování systému. Vláda jedné strany, která byla přesvědčena, že socialistická, marxisticko-leninská ideologie přinese NDR blahobyt a pořádek, se snažila svůj monopolní způsob vlády legitimizovat. Moc byla soustředěna do nejvyššího orgánu SED tzv. politbyro, jež fungovalo prakticky jako východoněmecká vláda³¹, a kterému museli být všichni podřízeni.

Dalším důvodem urychlení pádu komunistického režimu byla hospodářská situace. Hospodářský centrálně plánovaný systém, který byl založen na státním vlastnictví, centrálně plánovaném národním hospodářství, státní regulaci měnových a finančních systémů a na výhradním státním monopolu zahraničního obchodu, byl rovněž neudržitelný a nemohl dlouhodobě prosperovat. V důsledku toho nepracovala východoněmecká ekonomika efektivně. Její tržní mechanismy nefungovaly, infrastruktura byla nedostačující, stejně jako používané výrobní mechanismy a technická vybavenost. Za vlády E. Honeckera³² byla špatná hospodářská situace o to patrnější. Díky neschopnosti vládnoucí strany SED reagovat na alarmující situaci například formou modernizačních reforem, byla NDR od poloviny osmdesátých let na pokraji bankrotu.³³

S pádem komunistického režimu souvisí i další aspekt, kterým bylo veřejné mínění a gradující nespokojenost obyvatel východního Německa s režimem. Ta souvisela s nedostatečnou životní úrovní, nedostatečným materiálním zajištěním, kterou vládnoucí strana SED slibovala, i se stavem životního prostředí. „*Hlavním důvodem nespokojenosti byly ovšem důvody politické, státoprávní.*“³⁴ Na náladě východoněmeckých občanů nepřídaly ani Honeckerovy výroky, týkající se nutnosti udržet berlínskou zeď celou.³⁵ Pořádaly se masové demonstrace, které byly téměř v celém východním Německu na denním pořádku. Občané začali po otevření hranic Maďarska s Rakouskem hromadně opouštět NDR. V květnu 1989 se konaly komunální volby, ve kterých došlo k manipulaci a falšování hlasů, což vedlo k další vlně nevole ze strany východoněmeckých občanů. Situace byla natolik neúnosná, že v druhé

---

³¹ Někdy bývá tento způsob vlády nazýván jako demokratický centralismus

³² V čele NDR 1971-1989

³³ Státní dluh narostl během deseti let (1979-1989) z 2 miliard na 49 miliard německých marek

³⁴ ŠAUER, Jaroslav. *Německá otázka v evropské politice*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Vysoké školy ekonomické, 2005, s. 117.

³⁵ IDE, Robert. „*Die Mauer steht noch 50 und auch 100 Jahre*“: *Der große Irrtum von Erich Honecker*. [online]. tagesspiegel.de, 18. ledna 2014 [cit. 23. února 2016]. Dostupné na:

<<http://www.tagesspiegel.de/berlin/die-mauer-steht-noch-50-und-auch-100-jahre-der-grosse-irrtum-von-erich-honecker/9352568.html>>.

polovině roku, došlo k dalšímu masovému útěku několika desítek tisíc východních Němců do SRN.³⁶ „Obyvatelé východního Německa, kteří byli do této doby konfrontováni s odlišnou životní úrovní na Západě, považovali za mnohem důležitější dosáhnout sjednocení Německa dřív, než docílit strukturálních reforem a přiblížit tak NDR Společenství.“³⁷ Masivní odchod tisíců obyvatel východního Německa, politická krize a neschopnost východní vlády vyvinout zvýšené úsilí v otázce jednoty, mělo za následek i zesílení mezinárodního tlaku. Následně v říjnu 1989 odstoupil vedoucí představitel SED, Erich Honecker³⁸ ze svých funkcí a v listopadu byly východoněmeckým vedením otevřeny „hraniční přechody“ v berlínské zdi. K uvolnění politického napětí v NDR a k zahájení debat na téma německého sjednocení přispěly zásadním způsobem změny politického vývoje v SSSR. Nástup Gorbačova k moci a jeho politika Glasnosti a Perestrojky³⁹ byly prvními kroky k uskutečnění „německého snu“.

Při aplikaci teorie liberálně mezivládní můžeme situaci v NDR, po pádu režimu SED, označit jako „katalyzátor“ první fáze třífázového procesu, ve kterém je národní zájem definován v tomto případě nejen tlakem a podporou ze strany SRN, ale především obyvateli, kteří svou preferenci projevovali způsoby výše uvedenými, s jasným cílem jejich zohlednění. Potvrzením první fáze v tomto procesu je i zmíněná hospodářská situace, resp. nespokojenost obyvatelstva s ekonomickou situací, což odpovídá podstatě liberálně mezivládní teorii tj. maximalizaci zisku a ekonomické motivaci zájmových skupin.

Postoj ke sjednocení mělo východní Německo v druhé polovině 80. let, respektive vládnoucí elity, zcela jednoznačný. Pro Ericha Honeckera byla myšlenka sjednoceného Německa naprosto nepřijatelná. Dle jeho slov „by nikdo nemohl mít zájem na tom, aby v srdci Evropy znovu existoval stát, který by se dal jen těžko ovládat.“⁴⁰ Na konci 80. let upřednostňovala stále velká většina členů SED paralelní existenci dvou rozdělených německých států a popírala možnost sjednocení. „Ve vztahu k SRN se mělo uskutečnit jakési smluvní společenství při zachování suverénní existence obou států. Až po konzultaci s Gorbačovem připoutalo nové vedení NDR perspektivu sjednocení podle čtyř etapového

---

³⁶ Během roku 1989 uteklo na Západ přibližně 380 tisíc východních Němců.

³⁷ WEBER, Hermann. *Geschichte der DDR*, 2. vydání. Mnichov, 2000, s. 356.

³⁸ Po svém odchodu byl nahrazen Egonem Krenzem, následně Hansem Modrowem

³⁹ Hlavním cílem perestrojky byla především restrukturalizace sovětské ekonomiky. Na tyto ekonomické reformy navazovaly další změny, které vedly k demokratizaci společnosti a k tzv. politice otevřenosti.

⁴⁰ STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Jednota a svoboda Německa se naplnila, Kohl mužem sjednotitelem* [online]. ceskatelevize.cz, 3. října 2011 [cit. 20. února 2016]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1439267-jednota-a-svoboda-nemecka-se-naplnila-kohl-muzem-sjednotitelem>>.

*plánu H.Modrowa z února 1990 (smluvní společenství – unie- konfederace – celoněmecké volby a společné instituce).*⁴¹

Strana Nové fórum byla proti sjednocení a prosazovala zachování suverénní NDR. Další politické strany jako Zelení, SPD nebo LDP přebraly postoje k sjednocení svých západoněmeckých sesterských stran, a sjednocovací proces vesměs vítaly (s výjimkou strany Zelených). Východoněmecká vláda, ustanovená po březnových volbách v roce 1990 byla jednoznačně pro připojení NDR k SRN, což si stanovila jako jednu ze svých politických priorit.

Nové, nebo obnovené politické strany a hnutí v NDR začaly pomalu vnímat, že měnová, hospodářská a sociální unie společně s cílem politického sjednocení SRN jsou neoddělitelně spjaty s vyhlídkou evropského členství tehdejší NDR.⁴² Vzhledem k přelomovým událostem v letech 1989/1990 došlo v důsledku změn nejen vnitrostátních, ale také zahraničně-politických k zásadním politickým změnám uvnitř NDR. SED byla nahrazena legitimní vládou CDU, která byla zvolena v prvních svobodných volbách 18. října 1990. Hlavním cílem koaliční vlády Lothara de Maizière bylo právní zakotvení NDR a její přistoupení SRN na základě článku 23 GG. Po uzavření Státní smlouvy mezi NDR a SRN bylo 23. srpna 1990 Lidovou sněmovnou vydáno rozhodnutí o přistoupení k SRN v souladu s článkem 23 GG, které bylo dokončeno oficiálním ziskem německé jednoty 3. října 1990.

---

⁴¹ ŠAUER, Jaroslav. *Německá otázka v evropské politice*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Vysoké školy ekonomické, 2005, s. 112.

⁴² JOCHIMS, Wolfgang. *Die DDR im Umbruch: Tagebuch der Ereignisse*. 1. vydání. Berlin, 2013, s. 10-17.

3 Právní aspekty sjednocení a integrace

Předmětem této kapitoly jsou právní aspekty sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR a s tím související nejen ústavně-právní, ale také mezinárodně-právní důsledky. Právní aspekty jsem rozdělila na vnitřní, které souvisejí se změnami ústavně-právními v důsledku sjednocení Německa a vnější aspekty, které souvisí s přijetím a začleněním do práva ES. V první části bude pozornost věnována právní formě sjednocení NDR a SRN na základě článků 23 a 146 GG. Další podkapitola bude věnována Smlouvě o sjednocení, která se věnuje velkému množství právních otázek souvisejících s úspěšným dokončením procesu sjednocení, a především podstatným změnám německého Základního zákona. Změny Základního zákona byly nezbytným předpokladem k řádnému přistoupení NDR k SRN, a zároveň k úspěšné integraci do ES. S tím souvisí druhá část podkapitoly, která je věnována vnějším aspektům, kde je popsáno jednání na mezinárodní úrovni 2+4 a proces transformace a způsob přijetí práva ES bývalou NDR

Způsob integrace zemí bývalého východního Německa do evropských struktur byl od samého počátku specifickým případem rozšíření Společenství, které by se dalo charakterizovat jako neobvyklé a neočekávané, jelikož probíhalo za zcela výjimečných okolností, přičemž samotná rychlost, s jakou probíhal vývoj v Německu, byla překvapující. Na pozadí politických událostí konce 80. a počátku 90. let, sjednocovacích snah uvnitř Německa a odlišného postoje členských států k integraci Německa, vyvstala před Společenstvím otázka, jak se s těmito změnami vypořádat. „Zvláštní případ“, jak způsob německé integrace označil Delors, nespočíval jen v samotném vyjednávání, ale také ve způsobu přistoupení. Do této doby probíhala všechna rozšíření Společenství na základě článku 237 Římských smluv.⁴³ V porovnání s klasickým přistoupením států k ES mělo Německo několik specifíků. Přistoupení východního Německa nikdy nebylo označeno jako oficiální rozšíření ES, vzhledem k tomu, že k jeho přistoupení nebyla uzavřena ani žádná nová smlouva, ani nedošlo k pozměnění smluv původních. Další zvláštností je netypický způsob vyjednávání a stanovení podmínek přistoupení. Výraznou anomálií, která je v tomto případě patrná, je skutečnost, že „první fáze integrace NDR do Společenství probíhala formou

---

⁴³ Článek 237: *Jakýkoliv evropský stát může požádat o členství ve Společenství. Žádost má být adresována Radě, která po obdržení souhlasu Komise, bude jednat na základě jednomyslného hlasování. Podmínky pro přijetí a dodatky ke smlouvě s tím spojené, budou předmětem dohody mezi členskými státy a žádajícím státem. Taková dohoda musí být předložena všem smluvním státům k ratifikaci v souladu s jejich příslušnými ústavními pravidly.*

„přidružení se“ k SRN, tedy v rámci sjednocovacího procesu, ještě před formální integrací území NDR do ES.“⁴⁴

3.1 Vnitřní aspekty

3.1.1 Způsob sloučení NDR a SRN

Ve své podstatě existovaly dvě možnosti sjednocení. První z nich, na základě článku 23 GG, předpokládala sjednocení prostřednictvím přistoupení NDR k SRN se současným přijetím Ústavy SRN⁴⁵. Druhá možnost byla zakotvena v článku 146 GG a předpokládala vznik nové Ústavy pro Německo. Článek 23 GG předpokládal, že ústava bude platit nejprve ve spolkových zemích, které budou patřit do nově vzniklé Německé spolkové republiky a „v ostatních částech Německa vstoupí Ústava v platnost po jejich přistoupení.“⁴⁶ Přistoupení na základě tohoto článku neznamenal přílišné komplikace, jelikož tímto právním způsobem byla zachována stávající SRN, včetně jejich dosavadních závazků.⁴⁷

Obě možnosti přistoupení měly své zastánce a odpůrce. K první možnosti, tedy článku 23 GG, se přikláněla nejen vláda Západního Německa, ale také s menšími výtkami zástupci členských států ES. Částečnou analogií pro přistoupení dle článku 23 GG mohlo být dle Helmuta Kohla přistoupení Sárska v 50. letech k Německu. Tehdy, na základě výsledků referenda přistoupilo Sársko k Německu jako nová země. Dalším argumentem byl ústavní pořádek, který se v průběhu uplynulých 40 let osvědčil. Základní zákon byl symbolem demokratické stability, který měl být součástí i pěti nových přistoupivších spolkových zemí. Pochybnosti, vůči tomuto článku neskrýval spolkový prezident von Weizsäcker, který si nebyl jist, zda je možnost přistoupení dle článku 23 GG tou nejlepší.⁴⁸

Byli to především sociální demokraté a „kulatý stůl“⁴⁹, kteří prosazovali přistoupení podle článku 146 GG.⁵⁰ Na jeho základě by byl nezbytný vznik Ústavodárného shromáždění, „které by bylo obesláno oběma parlamenty nebo by vzešlo ze všeobecných voleb.“⁵¹ Podle Kohla spočívalo především riziko ve způsobu schválení nové ústavy Ústavodárným

---

⁴⁴ Kommission der Europäischen Gemeinschaften. *Die Europäische Gemeinschaft und deutsche Vereinigung*. Bulletin der EG, příloha 4/90, s. 10. Dostupné na <<http://deutsche-einheit-1990.de/wp-content/uploads/EG-und-deutsche-Vereinigung.pdf>>.

⁴⁵ Na vytvoření ústavy NSR, která vešla v platnost 24.5.1949, se velkou měrou podílel Konrad Adenauer, který ve čtyřicátých letech pomáhal při tvorbě tohoto dokumentu se záměrem budoucího opětovného sjednocení. Tato víra v budoucí sjednocení je patrná již v samotné preambuli Základního zákona.

⁴⁶ Základní zákon Německé spolkové republiky. Viz. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

⁴⁷ Členství v ES, NATO

⁴⁸ KOHL, Helmut. *Chtěl jsem sjednocení Německa*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 204.

⁴⁹ Stínová vláda H.Modrowa

⁵⁰ *"Tento Základní zákon ztratí svou platnost dnem, ve kterém vstoupí platnost ústava, svobodně schválená německým národem."*

⁵¹ KOHL, Helmut. *Chtěl jsem sjednocení Německa*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 202.

shromážděním. „[...] na rozdíl od změn Základního zákona, které jsou možné jen dvoutřetinovou většinou ve Spolkovém sněmu a Spolkové radě, nebylo by Ústavodárné shromáždění těmito omezeními vázáno. Mohlo by prostou většinou odhlasovat úplně novou ústavu.“⁵² Kohl zároveň kritizoval snahu sociálních demokratů, pod vedením Oskara Lafontaine, prostřednictvím „nové“ ústavy, vyvázat se ze západoevropských struktur. „Byla by to příhodná cesta, jak se dostat ven z NATO, aniž by se formálně z Aliance vystoupilo.“⁵³ Podle sociálních demokratů a dalších zastánců tohoto způsobu, byl článek 146 GG nejvhodnějším způsobem nejen pro občany obou německých států, kterým by pomohl lépe hájit jejich zájmy, ale také pro politické elity, kterým by článek poskytl legitimní oprávnění pro provedení dlouho plánovaných reforem.

Ve volbách, které se konaly 18. března 1990, rozhodli občané o jednoznačném způsobu sjednocení dle článku 23 GG, který představoval rychlejší cestu k jednotnému Německu.

3.1.2 Smlouva o sjednocení a změny Základního zákona

Smlouva o sjednocení⁵⁴ byla podepsána na konci srpna roku 1990 ve východní části Berlína představitelem NDR Güntherem Krausem a představitelem SRN Wolfgangem Schäublem. Skládala se ze 45 článků a stanovila právní aspekty sjednocení. Tato smlouva změnila znění Základního zákona, který se pro nové země stal platným k 3. říjnu 1990.

Na základě smlouvy o sjednocení tzv. druhé státní smlouvě se političtí představitelé zavázali, že sjednocení proběhne bez podstatných změn Základního zákona, formou přistoupení ke stávající SRN. Hlavním městem byl v první kapitole, jež se týkala právních účinků, stanoven Berlín, přičemž sídla parlamentních a vládních institucí zde nebyla zakotvena. Dále obsahovala právní ustanovení, týkající se kulturně-sociální či ekonomické oblasti.

Významnou změnou, provedenou Smlouvou o sjednocení bylo bezpochyby znění preambule Základního zákona. V původním znění Základního zákona byl vyzván německý lid k zachování národní jednoty a zároveň byl zdůrazněn význam jeho dočasného řešení pořádku, než bude ustanoven nový řád nově vzniklého státu. Úvodní slova byla určena také těm obyvatelům Německa, kterým bylo odepráno právo podílet se na jeho konstituci. Snad nejdůležitější částí preambule je výzva společnému německému národu, aby prostřednictvím

---

⁵² Tamtéž

⁵³ KOHL, Helmut. *Chtěl jsem sjednocení Německa*. 1. vydání. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 203.

⁵⁴ Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands

svobodného práva na sebeurčení dosáhl jednoty a svobody Německa.⁵⁵ Nové znění preambule s platností od 3. října 1990 počítá již s nově přistoupenými zeměmi jako součástmi Německa, které se stávají součástí sjednocené, demokratické Evropy.⁵⁶ V preambuli stojí za povšimnutí, taxativní výčet spolkových zemí, mezi kterými se poprvé objevují země jako je Sársko, které se k Německu připojilo v roce 1957, nebo Bádensko-Württembersko, které vzniklo spojením Württemberska– Bádenska a Württemberska – Hohenzollernska v roce 1952.

Kromě preambule došlo Smlouvou o sjednocení rovněž ke změně článku 51 GG, který se týká složení Spolkové rady. Podle prvního odstavce se skládá ze členů zemských vlád, které odvolává a jmenuje Spolková rada, a kteří mohou být zastupováni také jinými členy své vlády. Odstavec druhý byl Smlouvou o sjednocení změněn, jelikož dle původního znění měla každá země při hlasování minimálně 3 hlasy, země s více než 2 miliony obyvatel 4 hlasy a země s více než 6 miliony 5 hlasů. Nově získaly země s více jak sedmi milióny obyvatel 6 hlasů. U ostatních zemí ke změně nedošlo. Otázkou je, zda fakticky došlo ke zvýhodnění nejlidnatějších zemí, které získali oproti původnímu znění o hlas navíc. Spolková vláda čítala před rokem 1990 45 členů, z nichž 4 z nich (zástupci Berlína) neměli hlasovací práva. Pokud by původní způsob rozdělení hlasů zůstal zachován i po roce 1990, tak by „nové spolkové země“ získaly hlasy podle staré právní úpravy, a v důsledku toho by došlo k nárůstu počtu členů Spolkové rady na 65. To by znamenalo, že největší státy⁵⁷ by měly dohromady více jak 20 hlasů, které by představovaly blokační menšinu v případě změn Základního zákona. Nyní má Spolková rada podle Smlouvy o sjednocení 68 členů, a ačkoli největší spolkové země disponují dohromady 24 hlasy, nedochází k jejich zvýhodnění, protože původní země východního Německa mají celkem 23 hlasů, které stačí k odmítnutí změny ústavních zákonů.⁵⁸

---

⁵⁵ Znění preambule německého Základního zákona ze dne 23. května 1949.

⁵⁶ „*Im Bewußtsein seiner Verantwortung vor Gott und den Menschen, von dem Willen beseelt, als gleichberechtigtes Glied in einem vereinten Europa dem Frieden der Welt zu dienen, hat sich das Deutsche Volk kraft seiner verfassungsgebenden Gewalt dieses Grundgesetz gegeben. Die Deutschen in den Ländern Baden-Württemberg, Bayern, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Mecklenburg-Vorpommern, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Schleswig-Holstein und Thüringen haben in freier Selbstbestimmung die Einheit und Freiheit Deutschlands vollendet. Damit gilt dieses Grundgesetz für das gesamte Deutsche Volk*“

⁵⁷ Bádensko-Württembersko, Bavorsko, Dolní Sasko a Severní Porýní – Vestfálsko

⁵⁸ ISENSEE, Josef, KIRCHHOF, Paul, BADURA, Peter. *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. Band 8, Die Einheit Deutschland - Entwicklung und Grundlagen*. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1995, s. 576.

Změnu vedle preambule a článku 51 odst. 2 zaznamenal také článek 131⁵⁹ GG. Změna spočívala ve vyloučení jeho působnosti, jež byla stanovena článkem 6 Smlouvy o sjednocení, na území „nových spolkových zemí“.

Dále se Smlouva o sjednocení dotkla článku 135a téhož zákona, jehož původní znění bylo do Základního zákona SRN vloženo v roce 1957 za účelem bližší úpravy článku 134 a 135, které byly věnovány problematice majetkových vztahů a územní příslušnosti jednotlivých zemí v návaznosti na zánik Říše. Podle tohoto článku může být stanoveno, že závazky Spolku obsažené v článku 134 odst. 4 a 135 odst. 5 nemusejí být splněny ani částečně ani v plné výši. Článek 4 Smlouvy o sjednocení doplnil znění odstavce 2 článku 135a o působnost odstavce prvního, která se vztahovala také na závazky NDR a jejich právních nástupců, jakož i na závazky Spolku nebo jiných korporací a institucí veřejného práva.

Rok 1990 znamenal v souvislosti se smlouvou o sjednocení také změnu článku 143 GG. Článek 143 GG byl od doby platnosti „německé ústavy“ několikrát zrušen (v roce 1951 a 1968), a jeho nové znění, které mu Smlouva o sjednocení vtiskla, je diametrálně odlišné od svých původních znění. Na základě článku 3 Smlouvy stanovil první odstavec čl.143 GG, že dnem účinnosti této smlouvy vstupuje Základní zákon SRN v platnost pro „nové spolkové země“⁶⁰ a východní Berlín. Dále odstavec první umožňuje odchýlení se od Základního zákona tak dlouho a do té míry, než bude dosaženo přizpůsobení se právnímu řádu SRN. Odchýlení se od tohoto ustanovení je možno pouze do 31. prosince 1992, avšak způsob odchýlení nesmí být v rozporu s článkem 19 odst. 2 GG, respektive s podstatou lidských práv, a zároveň musí být slučitelný s článkem 79 odst. 3 téhož zákona.⁶¹ Tzv. klauzule věčnosti, jak bývá tento článek nazýván, nedovoluje žádné změny Základního zákona, které by se týkaly změn organizace Spolku na jednotlivé země, podstatné spoluúčasti Spolkových zemí na zákonodárném procesu, nebo základních lidských práv v prvních dvaceti článcích. Podle odstavce 2 článku 143 GG jsou možné odchylky od oddílů II (oblast úpravy spolku a zemí), VIII (oblast provádění spolkových zákonů a spolkové správy), VIIIa (oblast společných úkolů a správní spolupráce), IX (oblast soudnictví), X (oblast finančního uspořádání státu) a XI (oblast přechodných a závěrečných ustanovení) nejpozději do 31. prosince 1995.

---

⁵⁹ Článek 131 se týkal právních vztahů osob, uprchlíků a osob vysídlených, kteří byli 8.5.1945 zaměstnáni ve veřejné službě a byli propuštěni z jiných než úředních nebo tarifních důvodů, jejichž pracovní pozice nebyla odpovídajícím způsobem využita.

⁶⁰ Braniborsko, Meklenbursko – Přední Pomořansko, Sasko, Sasko – Anhaltsko a Durynsko

⁶¹ „Eine Änderung dieses Grundgesetzes, durch welche die Gliederung des Bundes in Länder, die grundsätzliche Mitwirkung der Länder bei der Gesetzgebung oder die in den Artikeln 1 und 20 niedergelegten Grundsätze berührt werden, ist unzulässig.“

Třetí odstavce se vztahuje k článku 41 Smlouvy⁶² a k úpravě způsobu jejího provedení. Ustanovení odstavce 3 se použije bez ohledu na znění předchozích dvou. V případě zásahu do vlastnických práv v oblasti spolkových zemí bývalé Německé demokratické republiky se nepostupuje zpětnou platností.

V důsledku sloučení SRN a NDR nejenže zrušila Smlouva o sjednocení článek 23 GG, jenž upravoval jeho platnost⁶³, ale také změnila znění článku 146 GG. Tato změna byla ze všech ústavních změn nejkontroverznější, jelikož byly vedeny dlouhé spory o jeho znění nejen mezi politickými elitami obou německých částí, ale také uvnitř Spolkového sněmu, a zároveň mezi Spolkovým sněmem a Spolkovou radou. Hlavním důvodem byly především odlišné názory na způsob přistoupení NDR k SRN. Původní znění tohoto článku bylo, že Základní zákon přestane platit dnem, kdy vstoupí v platnost ústava přijatá německým národem svobodným rozhodnutím.⁶⁴ Podle článku 4 Smlouvy o sjednocení ze dne 31. srpna 1990 a s účinností ke dni sjednocení Německa zněl text tohoto článku následovně: Základní zákon platí i po nabytí německé jednoty a svobody pro celý německý národ. Ztrácí svoji platnost dnem, kdy vstoupí v platnost ústava, která bude přijatá svobodným rozhodnutím německého národa.⁶⁵

3.2 Vnější aspekty

3.2.1 Smlouva 2+4

Vnějším aspektem německého sjednocení byla na mezinárodní úrovni ratifikace Smlouvy o závěrečných ustanoveních ve vztahu k Německu, tzv. Smlouva 2+4, která byla podepsána 12. září 1990 v Moskvě zástupci vítězných mocností a oběma německými republikami. Tím byl potvrzen nejen souhlas USA, SSSR, Francie a VB se sjednocením, ale bylo založeno nové mírové uspořádání v Evropě, které vedlo k definitivnímu konci bipolárního uspořádání světa. Jednání probíhala v několika fázích od počátku roku 1990.

---

⁶² Článek 41 Smlouvy o sjednocení stanoví, že společné prohlášení vydané vládami Spolkové republiky a Německé demokratické republiky z 15. 10. 1990, vztahující se k úpravě otevřených majetkových otázek, tvoří součást Smlouvy o sjednocení. Dostupné na: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/einigvtr/gesamt.pdf>>.

⁶³ Článek 23 platil na území Bádenska, Bavorska, Brém, Hamburku, Hesenska, Dolní Saska, Severního Porýní – Vestfálska, Porúří – Falcka, Šlesvicka – Holštýnska, Württemberska – Bádenska, Württemberska – Hohenzollernska a západní části Berlína.

⁶⁴ *Dieses Grundgesetz verliert seine Gültigkeit an dem Tage, an dem eine Verfassung in Kraft tritt, die von dem deutschen Volke in freier Entscheidung beschlossen worden ist*

⁶⁵ Článek 146 Základního zákona. „*Dieses Grundgesetz, das nach Vollendung der Einheit und Freiheit Deutschlands für das gesamte deutsche Volk gilt, verliert seine Gültigkeit an dem Tage, an dem eine Verfassung in Kraft tritt, die von dem deutschen Volke in freier Entscheidung beschlossen worden ist.*“

První konference proběhla 5. května 1990 v Bonnu, kde se sešli ministři zahraničních věcí, kteří se zabývali především bezpečnostně-politickými, vojenskými, občansko-právními otázkami a problematikou polsko-německých hranic. Byla otevřena otázka případné německé neutrality podle švýcarského vzoru, kterou navrhoval SSSR. Tato možnost nebyla Německem akceptována, také vzhledem k tomu, že bylo podporováno Spojenými státy, jež zdůrazňovaly nutnost německého členství v NATO. „*Spojeným státům bylo zcela jasné, že by NATO bez Německa nemělo smysl. Proto byla jeho vnější suverenita a otázka členství v konkrétních strukturách ústřední americkou otázkou.*“⁶⁶ Následně SSSR po návštěvě M. Gorbačeva ve Washingtonu upustil od myšlenky neutrality, a připustil právo Němců na svobodné rozhodnutí týkající se účasti v konkrétní alianci.

Na druhém jednání, které proběhlo v Berlíně 22. června 1990, vyjádřili západní partneři souhlas k německému sjednocení, k němuž dojde se současným obnovením úplné suverenity Německa. SSSR požadoval pětileté přechodné období v otázce suverenity Německa a postupné stahování vojsk. „*Proti tomu vystupovala delegace NDR pod vedením M. Meckela, který zdůrazňoval otázku budoucího evropského bezpečnostního pořádku, jež se mělo stát středobodem dalších jednání. Oba postoje byly v kontrastu k postoji a zájmů západních partnerů.*“⁶⁷ V této části jednání vyvstala naléhavost řešení německo-polských hranic, které zdůrazňovala především Francie, která požadovala vyřešení této otázky ještě před sjednocením. „*Mitterrand označil problém hranic Odra-Nisa v únoru 1990 jako „nejdůležitější a osudnou otázku“.*“⁶⁸

Třetí setkání v pořadí proběhlo 17. července 1990 v Paříži za účasti polské delegace. Polsko-německá jednání vedla k úspěšnému konci, jehož výsledkem bylo uznání hranic, které byly uznány na základě společné úmluvy dnem sjednocení. Problematickým bodem jednání byla bezpečnostní integrace NDR. SSSR požadoval, aby se Německo stalo členem Varšavského paktu, což odmítaly USA. Dalším předmětem jednání byly dvoustranné dohody se Sovětským svazem a SRN. Ty se týkaly komplexní spolupráce např. východoněmeckých podniků a sovětských firem, a rozmístění vojsk SSSR po dobu 3-4 let a jejich následného odchodu.⁶⁹ V reakci na stěžejní změny v uspořádání světa se v červenci 1990 konal summit

---

⁶⁶VON HELLFELD, Matthias. *Die Zwei-plus-Vier-Verhandlungen*. [online]. dw.com, 5. května 2010 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.dw.com/de/die-zwei-plus-vier-verhandlungen/a-5535767>>.

⁶⁷Die deutsche Wiedervereinigung. [online]. chronik-berlin.de, [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <http://www.chronik-berlin.de/pdf/Die_deutsche_Wiedervereinigung.pdf>, s. 10.

⁶⁸VON HINDENBURG, Hannfried. *Die Einhegung deutscher Macht. Die Funktion der Alliierten Vorbehaltsrechte in der Ost- und Deutschlandpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1945/49 – 1990*, s. 116.

⁶⁹GÖRTEMAKER, Manfred. *Verhandlungen mit den Vier Mächten*. [online]. bpb.de, 19. března 2009 [cit. 5. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-einheit/deutsche-teilung-deutsche-einheit/43771/2-plus-4-verhandlungen?p=all>>.

NATO v Londýně, kde se členské státy rozhodly nově definovat jeho postavení. V prohlášení definují svou novou roli na mezinárodní úrovni, kde opouštějí strategii bezpečnostního protipólu k Varšavskému paktu a stávají se členem „organizace garantující mír.“⁷⁰

Na poslední konferenci v Moskvě bylo jednání završeno, a výsledkem ratifikace byl získání plné vnitřní i vnější suverenity Německa. Podepsáním smlouvy se Německo zavázalo:

1. Ke konečnému uspořádání středoevropských hranic (uznání hranic Odra-Nisa) se současným prohlášením, že si Německo nebude činit územní nároky vůči jiným státům.

2. K redukci počtu příslušníků ozbrojených sil na 370 000 vojáků a vzdání se výroby, likvidace a držení jaderných, biologických a chemických zbraní.

3. Ke stažení vojenských jednotek SSSR do roku 1994 z území bývalé NDR a k členství v NATO.⁷¹

V preambuli smlouvy byla ukončena výsostná práva vítězných mocností a Německo se 3. října 1990 stalo suverénním státem.

Výše zmíněné podkapitoly, Smlouva o sjednocení a Smlouva 2+4, nám charakterizovaly druhou etapu integračního procesu podle liberálně mezivládní teorie. V rámci Smlouvy o sjednocení je patrný zájem domácích politických aktérů (podrobněji viz kapitola 2) o ovlivnění postojů vrcholných představitelů vlády obou německých republik v otázce změn Základního zákona např. ve způsobu přistoupení k ES. Hlavní rys druhé fáze je nejpatrnější ve Smlouvě 2+4, kde vystupují zástupci vlád v rámci mezistátních jednání, a kde dochází k vyjednávání, koordinaci vlastních státních preferencí a následným kompromisům. Tato fáze byla rovněž patrná v rámci mezivládních summitů Evropské rady (viz kapitola 4 a 5). Z liberálně mezivládní teorie se může odvodit, že národní zájmy, které vlády transformují na mezinárodní úroveň, vznikají prostřednictvím konfliktu, který pramení a odehrává se na vnitrostátní půdě. Čemuž odpovídá Moravcsikova teze, že „porozumění domácí politice je předpokladem pro analýzu strategické interakce mezi státy, nikoli jejím doplňkem.“⁷² Příkladem může být jednání se SSSR a poměřování národních preferencí v otázkách bezpečnostně-politických, kde SSSR od svého původního požadavku německé neutrality, které bylo v opozici k zájmům americkým, upustil. Stejně výrazné bylo druhé, a především třetí jednání, ve kterém hrála důležitou roli společná preference států v rámci polsko-německých hranic.

---

⁷⁰ Prohlášení NATO ze dne 6.7.1990. Dostupné na:

<http://www.nato.diplo.de/contentblob/1940774/Daten/189388/1990_07_London_DownlDat.pdf>.

⁷¹ Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland

⁷² MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 1993, roč. 31, č. 4, s. 515.

3.2.2 Integrace do práva Evropského společenství

V rámci integrace bývalého východního Německa do evropských struktur bylo důležitou součástí přijetí *acquis communautaire*. Momentem německého sjednocení začala pro „nové země SRN“ platit bezprostředně velká část sekundárního práva Společenství, která upravovala především vnější ekonomické vztahy, problematiku cel, volného pohybu kapitálu, služeb, svobodu usazování či oblast daní, hospodářské soutěže nebo ustanovení týkající se veřejných zakázek. Vzhledem k tomu, že úplná aplikace práva Společenství nebyla z ekonomických nebo technických důvodů možná, musela se určitá část sekundárního práva Společenství přizpůsobit podmínkám přistoupivších „nových německých zemí“, stejně jako musela být přesunuta účinnost některých právních předpisů. *„Bezprostředně zde začalo platit primární právo ES, uzavřené smlouvy a rovněž 80 % odpovídajícího sekundárního práva Společenství. Evropská komise stanovila kromě toho časově omezené výjimečné úpravy v oblastech zemědělství, dopravy, ochrany práce, vnitřního trhu a ochrany životního prostředí, platné do 31. prosince 1995.“*⁷³

Po předchozích konzultacích se zástupci obou německých vlád, předložila Evropská komise 21. srpna 1990 ucelený balíček opatření týkající se rychlé integrace NDR do ES, na jehož základě by bylo možné dosáhnout německého sjednocení beze změn zakládajících smluv.⁷⁴ Vzhledem k dlouhodobému vyjednávání, která nebyla ukončena ke dni 3. října 1990, vešla dnem sjednocení v platnost pouze přechodná ustanovení⁷⁵, která umožňovala dodržovat platné právní předpisy na území Německé demokratické republiky, které nejsou v souladu s právem Společenství, pouze do konce roku 1990, nebo do doby přijetí nových přechodných ustanovení. Tato závěrečná a přechodná ustanovení, která byla přijata ve zrychleném procesu se souhlasem Evropského parlamentu 4. prosince 1990, se týkala například silniční, železniční a vnitrozemské vodní dopravy, zemědělské a rybolovné oblasti, energetiky, ochrany životního prostředí, odborné kvalifikace, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Nařízení a směrnice byly implementovány Spolkovou vládou dne 18. prosince 1990.

Největší část právních předpisů tzv. *acquis communautaire* se stala neprodleně platnou na území bývalé NDR. Tímto způsobem nebyl vnitřní trh v důsledku německé jednoty dotčen, neboť většina směrnic (kolem 80%), týkajících se technických předpisů, byla přímo použitelná.

⁷³ WEIDENFELD, Werner, WESSELS, Wolfgang. *Evropská unie od A do Z: příručka evropské integrace*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1997, s. 186.

⁷⁴ European Commission. *Press release database*. [online]. europa.eu, 22. října 2015 [cit. 25. února 2016]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_P-90-58_de.htm>.

⁷⁵ Entscheidung der Kommission 90/481/EWG vom 27.9.1990 über vorläufige Maßnahmen im Zusammenhang mit der deutschen Einheit, in: ABl. der EG L 267/1990, 37

4 Postoj institucí ES

V této kapitole bude prostor věnován postoji ES, respektive postoji Komise, Parlamentu a Evropské rady, k prolínajícímu se procesu německého sjednocení a evropské integrace. Pokusím se odpovědět na výzkumnou otázku: Jaký byl postoj ES k integraci NDR na pozadí německého sjednocení. Předpokladem pro zodpovězení otázky je analýza podílu jednotlivých institucí na přístupovém procesu, při současném zkoumání jejich zájmů v určitých fázích procesu. Vzhledem ke stěžejní roli Evropské komise (EK) v „přístupovém“ procesu, bude velká část pozornosti věnována této instituci a způsobu začlenění NDR do Společenství formou třífázového postupu. Následně bude věnován prostor otázce integrace NDR z pohledu Evropského parlamentu (EP), jehož Výbor pro kontrolu hrál důležitou roli v přístupovém procesu. Poslední institucí, které bude v této kapitole věnována pozornost, je Evropská rada (ER). Zde je nutné využít evropských jednání ve Štrasburku a Dublinu, která reflektují podstatné události a poskytnou nám důležitý obraz postoje této instituce.

Postoj institucí ES nebyl od samého počátku sjednocujícího se Německa zcela jednoznačný. Důvodů bylo několik. Jedním z nich byla obava z obnovení nacionalismu ve sjednoceném Německu, kterou se snažil Helmut Kohl odmítnout prohlášením, že „*návrat starého snu vytvořit Velkoněmecko, by mohl pouze vydat všanc evropský mír, o který všichni usilujeme.*“⁷⁶ Dalším důvodem zpočátku váhavého postoje ES byla obava z rychlého sjednocení, které by se mohlo vymknout kontrole ze strany ES. Tento důvod považoval Kohl za zcela mylný, a snažil se jej vyvrátit ve svém destibodovém programu.⁷⁷

Pohled institucí se od zpočátku váhavého postoje v průběhu jednání vytříbil, a jak ukáže následující kapitola, dostal jednoznačných kontur.

4.1 Evropská komise

Německá otázka stále více rezonovala na půdě EK. Ve světle probíhajících změn, politického uvolnění a následujícího vzniku multipolárního světa, stále více zazníval požadavek, aby bylo Společenství jednak schopno chránit své zájmy, jež by byly v souladu s jeho hodnotovým uspořádáním, a jednak aby bylo schopno ovlivňovat budoucí uspořádání Evropy. Snaha Společenství o převzetí mezinárodní odpovědnosti na pozadí německých událostí byla patrná i v projevu předsedy Komise Jacquese Delorse na půdě EP ze dne

---

⁷⁶ MARTENS, Wilfried. *První a druhá Evropa*. 1. vydání. Praha: Panevropa, 1995, s. 11.

⁷⁷ V 7. Bodě svého programu hovořil Kohl o spolupráci ES se zeměmi východního bloku, které by měly přistoupit k ES a společně s NDR by se měly stát součástí západního trhu, aby mohl být odstraněn hospodářský a sociální úpadek v Evropě.

17.ledna 1990, kde prohlásil, že způsob sblížení obou německých států nebo sjednocení německého obyvatelstva je primárně záležitostí samotných Němců, přičemž postoj ES zde hraje velmi důležitou roli. Delors také poznamenal, že „Východní Německo je zvláštním případem“⁷⁸, čímž měl na mysli specifický způsob přistoupení k EHS, který neměl v historii Společenství obdoby. Dodal, že NDR má ve Společenství své místo, pokud si to bude přát. Postoj Komise a především projev Delorse představoval zásadní impuls k zahájení příprav na přijetí sjednocujícího se Německa do Společenství.

Jedna z hlavních otázek, která vyvstala na počátku integračního procesu, kterou muselo Společenství vyřešit, byla otázka praktického postupu při přistoupení k ES. Existovaly tři návrhy způsobů, podle kterých by mohla NDR do ES vstoupit. První návrh spočíval v přistoupení za stejných podmínek jako u předchozích států, de facto by se jednalo o třináctého člena Společenství. Druhý návrh spočíval v přistoupení NDR ke Společenství ještě před sjednocením a třetí byl založen na automatickém členství po přistoupení NDR k SRN. Druhá varianta nebyla z německého pohledu příliš vítána, jednak protože byla časově náročná, což se neslučovalo s rychlým průběhem německého sjednocení, a jednak proto, že „by bylo přistoupení podmíněno souhlasem nejprve jednotlivých vlád členských zemí, a posléze také národními parlamenty v ratifikační fázi. V konečném důsledku by to znamenalo, že by členské země měly na sjednocovacím procesu příliš velký vliv, což Německo odmítalo.“⁷⁹ Prvním reálným způsobem, o kterém se velmi diskutovalo, a který měl dostatek příznivců především z řad ministrů zahraničních věcí členských států, spočíval v přistoupení za stejných podmínek, jako tomu bylo v předchozím rozšiřování ES. Bohužel podpora této „cesty integrace“ nebyla ale dostatečná. Největší podpoře, ze strany Německa a Komise, se těšila možnost třetí. Ta byla podporována Delorse, který tvrdil, že by přistoupení NDR mělo probíhat zvláštním způsobem, na základě připojení zemí východního Německa k již členské SRN. Tato forma přistoupení by se odehrávala hlavně pod taktovkou Německa, které chtělo tímto způsobem minimalizovat formální účast členských zemí na sjednocení. „*Samotná spolupráce mezi členskými státy a Komisí byla ale nanejvýš důležitá v otázce přechodných ustanovení, jelikož kdyby právo ES platilo na území NDR po integraci do ES okamžitě a v plném rozsahu, znamenalo by to pro ni obrovské zatížení.*“⁸⁰

---

⁷⁸ Kommission der Europäischen Gemeinschaften. *Arbeitsprogramm der Kommission für 1990*. Bullertin der EG, příloha 1/90, s. 10.

⁷⁹ TOEPEL, Kathleen; WEISE, Christian. *Die Integration Ostdeutschlands in die Europäische Union: Eine Erfolgsgeschichte?* [online]. ejournals.duncker-humboldt.de, [cit. 21. února 2016]. Dostupné na: <<http://ejournals.duncker-humboldt.de/doi/pdf/10.3790/vjh.69.2.178>> s. 179-180.

⁸⁰ Tamtéž

„V důsledku Delorovy politické ofenzivy, začalo Evropské společenství přímo zasahovat do německého sjednocovacího procesu, s absolutním vědomím rizik pro stávající struktury EHS, stejně jako s vědomím nových příležitostí pro evropskou integraci.“⁸¹ Měsíc po projevu Delorse v EP zřídilo Společenství zvláštní orgány, jejichž cílem bylo průběžně vyhodnocovat a monitorovat možné důsledky vyplývající z integrace Německa do evropských struktur. Nástrojem EK byly pracovní skupiny pod vedením Carla Trojaniho, které detailně analyzovaly problémy vyplývající z přidružení NDR⁸², zatímco EP zřídil ad-hoc „výbor pro posuzování dopadu německého sjednocení na ES.“⁸³

4.1.1 Tři fáze integrace

Na návrh EK předložil Delors na zvláštním summitu v Dublinu dokument pod názvem „Společenství a německé sjednocení“. Jednalo se o třífázový plán, v rámci kterého mělo dojít k připojení NDR do SRN a k současné integraci NDR do ES.

První fáze integrace byla tzv. přírůpůsobovací fáze, která začala zavedením německo-německé měnové unie, která byla doprovázena celou řadou sociálních a ekonomických reforem⁸⁴ v NDR.⁸⁵ Během první fáze bylo důležité, aby NDR postupně přepracovala právní předpisy, které jsou nezbytné pro sjednocení a pro integraci do Společenství. V důsledku této skutečnosti, byla prvotní část integrace NDR do Společenství uskutečněna v předstihu před formálním sjednocením obou německých států. NDR měla být poskytnuta největší část finanční pomoci, aby integrace proběhla bez přílišného zatížení východoněmeckého systému. Finanční prostředky na integrační proces jí poskytl EURATOM, ESUO či Evropská investiční banka (EIB). V průběhu této fáze došlo k největší části integrace NDR do Společenství, což mělo vliv na jeho fungování. Zavedení německé měnové unie, zejména směnného kurzu, spočívalo v politickém a ekonomickém rozhodnutí obou států, které mělo dopady v makroekonomické i měnové rovině na Společenství jako celek. Postupná přeměna východoněmeckého hospodářství na sociálně tržní, šla ruku v ruce s rozsáhlou restrukturalizací průmyslu za velké podpory veřejného sektoru. Komise musela být schopna posoudit míru podpory v rámci pravidel hospodářské soutěže. To vyžadovalo předchozí

⁸¹ MEYER, Carsten. *Die Eingliederung der DDR in die EG*. Köln, 1993, s. 27-29.

⁸² Sdělení Komise ze dne 21.8.1990. Dostupné na: <<http://www.zip-online.de/heft-20-1990/zip-1990-1371-eg-kommission-zur-deutschen-einigung/>>. Problémy, na které pracovní skupiny v závěrečné zprávě upozornily, se týkaly především ekonomické úrovně, nedostatečné infrastruktury, životního prostředí nebo úrovně bydlení. Pozitivně ocenila vzdělanost obyvatelstva, průmyslovou vyspělost a technickou vybavenost v určitých oblastech.

⁸³ Nichtständigen Ausschuss für die Prüfung der Auswirkungen des Prozesses der Vereinigung Deutschlands auf die Europäische Gemeinschaft

⁸⁴ Např. Komplexní reforma cenového systému, měnového systému, daňová reforma nebo reforma sociálního zabezpečení

⁸⁵ ROSS, George. *Jacques Delors and European integration*. Oxford: Oxford University Press, 1995, s. 264.

ujištění, že veškerá podpora musí být slučitelná s cíli Společenství a musí se vyhnout narušení hospodářské soutěže. Stejná pozornost měla být věnována také společenským dohodám, státním monopolům a zadávání veřejných zakázek. Podle názoru Komise by mělo dojít v této fázi k zavedení DPH na území NDR.

Zavedení německé marky v NDR a převod německé suverenity na Spolkovou banku tvořilo základ německé měnové unie. Rozhodující význam měl směnný kurs východní marky. Stanovení vhodné výše tohoto směnného kurzu, mělo zabránit mimo jiné zhoršení konkurenceschopnosti podniků NDR nebo s tím související nezaměstnanosti. Zároveň mělo být vzato v potaz očekávání obyvatel v oblasti mezd a důchodů. Dále bylo bezprostředně nutné okamžité provedení sociálních a hospodářských reforem. Současně byla nezbytná k překlenutí problémů souvisejících s přizpůsobováním se, liberalizace trhu, masivní investice či sociální transfery. Přizpůsobovací fáze zajistila do značné míry vhodnou přípravu na provádění základních ustanovení Smlouvy o volném pohybu zboží a služeb, stejně jako harmonizaci v oblasti zdravotní péče a technické zabezpečení kontroly.

Druhá fáze procesu byla označena jako přechodná. Časově se začátek této fáze překrývá s formálním sjednocením Německa. V této fázi bylo primární i sekundární právo Evropského společenství na území NDR přímo použitelné, až na výjimky v případě, kdy Rada na návrh Komise rozhodla jinak. Veškeré primární právo a téměř 80% odvozených právních předpisů začaly platit momentem sjednocení. Okolnosti související s přechodem NDR na tržní ekonomiku za současné integrace do ES byly Komisí pečlivě sledovány. Problematická byla především otázka vnějších vztahů NDR, která zahrnovala převzetí závazků NDR sjednoceným Německem a otázka implementace práva ES. *„V oblasti vnitropolitické byla pozornost věnována především otázce začlenění NDR na vnitřní trh Společenství, dodržování zásad hospodářské soutěže, aplikaci společných politik NDR zejména v zemědělském a rybářském sektoru, uplatňování strukturální politiky Společenství, zlepšení situace a stavu v politice životního prostředí a dopravního sektoru a konečně také otázka finančních dopadů sjednocení na Společenství.“*⁸⁶

Poslední, konečná fáze, znamenala praktickou aplikaci všech právních předpisů Společenství na území NDR.

Postoj ES, který zastupoval tehdejší předseda Komise Jacques Delors, byl ve vztahu k sjednocení Německa velmi kladný. ES prosazovalo co nejužší vazbu sjednoceného

---

⁸⁶ Kommission der Europäischen Gemeinschaften. *Die Europäische Gemeinschaft und deutsche Vereinigung*. Bulletin der EG, příloha 4/90, s. 14. Dostupné na <<http://deutsche-einheit-1990.de/wp-content/uploads/EG-und-deutsche-Vereinigung.pdf>>.

Německa na Společenství, přesto uvnitř zaznívaly jisté obavy. První z nich byla obava o ztrátu zájmu jednotného Německa podílet se na integraci v rámci ES, přičemž údajné zájmy se měly orientovat na země střední a východní Evropy, kde by mohlo uplatnit svůj vliv výrazněji. Rovněž strach z německé dominance uvnitř ES představoval další téma na evropské půdě. A konečně třetí obava, která se týkala nákladů na sjednocení, především integrace NDR do ES, která představovala riziko pro stabilitu ES. Všechny tyto obavy se ale Německo snažilo na svých pravidelných schůzkách s představiteli ES rozptýlit. Svůj zájem na stabilním a dobře fungujícím Společenství se snažilo potvrdit členstvím v bezpečnostních organizacích, což bylo ostatně podmínkou ES. Podpora sjednocení Německa byla ze strany ES podmíněna jeho současným zakotvením v procesu evropské integrace.

Na základě výše uvedených opatření a situace ve východním Německu, lze předpokládat, že Komise měla na růst v SRN i ve Společenství pozitivní vliv. „*SRN by mohla v příštích letech dosáhnout o jeden procentní bod vyššího tempa růstu, což by mělo za následek zvýšení průměrného růstu Společenství o polovinu procentního bodu.*“⁸⁷ Zároveň je v této fázi velice důležitá spoluúčast nejen zmíněné Komise na německé domácí scéně, ale všech orgánů Společenství, aby společně zajistily vhodné kroky a transparentní postup.

4.2 Evropský parlament

V reakci na pád berlínské zdi 9. listopadu 1989 svolala Evropská rada (ER) mimořádné zasedání v Paříži, na kterém byla projednávána otázka německého sjednocení. V návaznosti na obě události reagoval jako první Evropský parlament (EP), který přijal usnesení k situaci ve střední a východní Evropě, v němž podpořil vedle systému více politických stran, také důležitost ochrany lidských práv a právo občanů NDR na sebeurčení, „*včetně možnosti být součástí jednotného Německa ve sjednocené Evropě*“.⁸⁸ Usnesení zároveň shrnuje hlavní požadavky EP a zdůrazňuje posílení integrace ve Společenství, okamžitou pomoc a koncepci podpory a spolupráce.

Postoj EP nebyl od začátku zcela jednoznačný. Jeho obavy se týkaly především zpomalení evropské integrace. Během prvních měsíců po pádu berlínské zdi se hlavně francouzští poslanci netajili svým skeptickým přístupem k německému sjednocení. V jednom z rozhovorů předsedy liberálně-demokratické frakce Valéry Giscard d'Estaing prohlásil, „že

---

⁸⁷ Kommission der Europäischen Gemeinschaften. *Die Europäische Gemeinschaft und deutsche Vereinigung*. Bulletin der EG, příloha 4/90, s. 12. Dostupné na <<http://deutsche-einheit-1990.de/wp-content/uploads/EG-und-deutsche-Vereinigung.pdf>>.

⁸⁸ Entschließung des Europäischen Parlament vom 23. November 1989 zu den jüngsten Entwicklungen in Mittel- und Osteuropa, in ABl. C323/110 vom 27.12.1989, s. 109-110. Dostupné na <<http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20141106RES77914/20141106RES77914.pdf>>.

*sjednocené Německo může být pro Evropské společenství jen stěží přínosné.*⁸⁹ Naopak kladný postoj EP k integraci východní části Německa zaujala tehdejší europoslankyně Constanze Krehl, která působila jako pozorovatelka NDR: „*Evropský parlament byl jednou z prvních institucí, která vyjádřila plnou podporu mírovému sjednocení Německa. Byl to první krok, který vedl k překonání rozdělené Evropy.*“⁹⁰ Důležitost role EP shrnul také Dieter-Lebrecht Koch „*Sjednocení německých států by nebylo možné bez souhlasu Evropského parlamentu.*“⁹¹

Jak bylo zmíněno v předchozí podkapitole, po projevu Delorse na půdě EP, byly zřízeny zvláštní orgány, jež měly dohlížet na proces sjednocení. Tuto úlohu v rámci orgánu zřízeného EP plnil Výbor pro posuzování dopadu německého sjednocení na ES.

Jak vyplývá ze samotného názvu výboru, jeho hlavním úkolem bylo analyzovat dopady německého sjednocení na Společenství a „*hrát důležitou roli v procesu integrace a přizpůsobit se novým podmínkám*“.⁹² V průběhu činnosti výboru byl kladen velký důraz na komplexnost celé problematiky a nezávislé pracovní metody, v rámci kterých výbor pověřil Generální ředitelství pro výzkum k vypracovávání průběžných studií a hodnotících zpráv. Na znaleckých posudcích se podíleli odborníci, externí pracovníci nebo instituce nezávislé na orgánech Společenství.⁹³

Význam tohoto ad hoc zřízeného výboru se odrážel i v jeho složení. Byl složen z 20 výrazných osobností⁹⁴, mezi které lze bezpochyby zařadit tři bývalé ministry zahraničí: Claude Cheyssona, Fernando Morán Lopeze a Lea Tindemanse, bývalou předsedkyni EP Simone Veil, nebo bývalého velvyslance u OSN Rüdiger von Wechmara. Aby se zabránilo střetům zájmů, nezastával post předsedy, místopředsedy a zpravodaje žádný poslanec německé národnosti. Předsedou byl zvolen španělský europoslanec Gerardo Fernández Albor. Členem tohoto výboru byl také Elmar Brok (v současné době člen zahraničního výboru

---

⁸⁹ BIRCHEN Marc. *Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit*. Generaldirektion Präsidentschaft Referat „Archiv- und Dokumentationszentrum“, 2009, s. 8-9. Dostupné na: <http://www.europarl.at/resource/static/files/23369_CARDOC_Reunification_DE_WEB.pdf>.

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Tamtéž

⁹² Erstes Arbeitsdokument des Nichtständigen Ausschusses für die Prüfung der Auswirkungen des Prozesses der Vereinigung Deutschlands auf die Europäische Gemeinschaft. s. 6.

⁹³ Mezi tyto instituce patří například Německý institut pro hospodářský výzkum v Západním Berlíně nebo Centrální institut pro ekonomiku Akademie věd NDR ve Východním Berlíně

⁹⁴ Složení výboru: Předseda; Gerardo Fernández-Albor (E, PPE), Místopředseda; Simone Veil (F, LDR), Stálý místopředseda; Kirsten Jensen (DK, S), Alan John Donnelly (GB, S), Zpravodaj; Claude Cheysson (F, S); Další členové; Fernando Morán-Lopez (E, S); Klaus Wettig (D, S); Eisso Woltjer (NL, S); Elmar Brok (D, PPE); Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti (IT, PPE); Fritz Pirkel (D, PPE); Léo Tindemanns (B, PPE), Alterspräsident; Adrien Zeller (F, PPE); Rüdiger von Wechmar (D, LDR); Michael Welsh (GB, ED); Birgit Cramon Daiber (D, V); Luigi Alberto Colajanni (IT, GUE); Henry Chabert (F, RDE); René-Émile Piquet (F, CG).

Evropského parlamentu), který proces sjednocení i dnes označuje jako „*neformální způsob rozšíření Evropského společenství*“.⁹⁵

Výbor se scházel v pravidelných intervalech za účasti zástupců Komise. Během těchto zasedání probíhala rozsáhlá jednání jednak se zástupci NDR a SRN, jednak také s představiteli USA a SSSR. S ohledem na skutečnost, že by sjednocení mohlo mít dopad na všechny oblasti Společenství, spolupracoval výbor i s ostatními parlamentními výbory.

Samotný proces integrace byl výborem rozdělen na jednotlivé fáze, v rámci kterých se nepočítalo se sjednocením do konce roku 1990. Dle časového harmonogramu se měla konat nejdříve první ústní rozprava v plénu a v reakci na ni mělo být v dubnu 1990 vydáno usnesení. V další fázi procesu, v červenci 1990, měla být přijata na plenárním zasedání mezeitímní zpráva o průběhu vyjednávání, a následně do konce roku 1990 závěrečná zpráva. V tomto období byla práce výboru maximalizována a často označována jako „*středobod všech parlamentních aktivit souvisejících se sjednocením*“.⁹⁶

Jednou z hodně diskutovaných otázek ve výboru bylo zastoupení občanů NDR v EP. Britský poslanec Alan John Donnelly byl pověřen vypracováním zprávy o možných způsobech zastoupení. Ve zprávě uvedl, že NDR může po sjednocení do parlamentních voleb vyslat celkem 18 demokraticky zvolených poslanců. „*Na návrh výboru byl počet německých poslanců v Evropském parlamentu s účinností od roku 1994, zvýšen na 99. Aby nedošlo k disproportionality, byl zvýšen počet poslanců i ostatních členských států, s výjimkou malých zemí. Celkový počet poslanců vzrostl od roku 1990 z 518 poslanců na 567 v roce 1994.*“⁹⁷

Od počátku vyšetřování dopadů sjednocení Německa byla práce Dočasného výboru soustředěna především na institucionální otázky. Na první schůzi výboru vypracoval zpravodaj John Donnelly první pracovní dokument, ve kterém nastínil obrysy způsobu sjednocení, a označil je jako prioritní záležitost sjednocení.⁹⁸ Jak bylo uvedeno již dříve, EP reagoval na Pařížské jednání, jako jeden z prvních kladně a zdůraznil, že Němcům nemůže být upřeno právo na sebeurčení.

---

⁹⁵25 Jahre Deutsche Einheit – Die Rolle des Europäischen Parlaments. [online]. europarl.europa.eu, 2. října 2015 [cit. 25. února 2016] Dostupné na: <<http://www.europarl.europa.eu/news/de/news-room/20151001STO95135/25-Jahre-Deutsche-Einheit-Die-Rolle-des-Europ%C3%A4ischen-Parlaments>>

⁹⁶ BIRCHEN Marc. *Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit*. Generaldirektion Präsidentschaft Referat „Archiv- und Dokumentationszentrum“, 2009, s. 12. Dostupné na:

<http://www.europarl.at/resource/static/files/23369_CARDOC_Reunification_DE_WEB.pdf>.

⁹⁷ WEIDENFELD, Werner; KORTE, Karl-Rudolf. *Handbuch zur deutschen Einheit 1949-1989-1999*.

Aktualizované vydání: Frankfurt am Main, 1999, s. 411.

⁹⁸ Erstes Arbeitsdokument des Nichtständigen Ausschusses für die Prüfung der Auswirkungen des Prozesses der Vereinigung Deutschlands auf die Europäische Gemeinschaft. s. 2.

Další činnost parlamentního výboru, spočívala v prozkoumání možných institucionálních důsledků na ES a vyhodnocení možností způsobu sjednocení obou německých částí dle článku 23 GG nebo článku 146 GG. V březnu předložil dočasný výbor EP zprávu, ve které navrhl znění různých ustanovení Základního zákona, a zdůraznil, že žádný z těchto článků nebrání asociačnímu procesu. Způsoby německého sjednocení měly totiž přímý vliv na formu přistoupení NDR k ES.⁹⁹ Předchozí členské státy přistupovaly do ES podle článku 237 Římských smluv, se souhlasem EP na základě asociačních dohod a Smlouvy o přistoupení. Přistoupení NDR bez smlouvy o přistoupení a bez asociačních dohod by bylo v rozporu s duchem Společenství a znamenalo by to výraznou ztrátu vlivu. Jediným řešením pro rychlou integraci bylo řešení vyplývající z článku 23 GG, který byl založen na principu připojení se NDR k SRN. Článek 146 GG by znamenal vytvoření nového státu, jež by měl mezinárodně-právní subjektivitu, což by vyžadovalo standardní přístupové jednání.¹⁰⁰

V souvislosti s rychlou integrací NDR do ES se EP zabýval otázkou revizí smluv Společenství, která se jevila jako nanejvýš nutná. Právní služba EP předložila 12. března 1990 svůj postoj k důsledkům německého sjednocení na smlouvy ES, ze kterého vyplývalo, že sjednocení v jakékoliv formě by mohlo vytvořit nový subjekt práva. „*V důsledku toho, není třeba měnit zakládající smlouvy Společenství, postačí, když všechny smluvní strany uzavřou novou smlouvu, ve které budou přijaty územní změny rozsahu Smluv ES.*“¹⁰¹ Zároveň ale ve svém postoji v souvislosti s uplatňováním právních předpisů Společenství na novém území zdůraznila jednoznačnou potřebu revize smluv, které neobsahovaly ustanovení o rozšíření působnosti práva Společenství. Právní služba EP zastávala názor, že takové rozšíření působnosti práva Společenství nemůže být odůvodněno na základě teorie územní flexibility, protože aplikovatelnost je možná pouze na mezinárodní organizace, které nevydávají přímo použitelný soubor právních předpisů. Nicméně po debatách v EP navrhla Právní služba EP revizi zakládajících smluv nezávisle na způsobu sjednocení, resp. přistoupení NDR k ES.

V této důležité otázce byl požádán výbor pro právní záležitosti a práva občanů o vyjádření. Ten se ve svém stanovisku vyjádřil, že otázka právní subjektivity NDR by sjednocením měla zůstat nedotčena. Výbor je toho názoru, že připojení nových oblastí do země, která je součástí ES, by představovalo precedent a jako takový „v souladu s článkem 29

---

⁹⁹ Viz kapitola 2

¹⁰⁰ BIRCHEN Marc. *Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit*. Generaldirektion Präsidentschaft Referat „Archiv- und Dokumentationszentrum“, 2009, s. 19. Dostupné na: <http://www.europarl.at/resource/static/files/23369_CARDDOC_Reunification_DE_WEB.pdf>.

¹⁰¹ Mitteilung vom 12. März 1990 an die Mitglieder eines Vermerks betreffend der Konsequenzen des deutschen Einigungsprozesses für die EGVerträge, Studie erstellt vom Juristischen Dienst des EP, HAEP, PE3 AP RP/UNIF.1990 A3-0183/90.

Vídeňské úmluvy z roku 1969 o smluvním právu je třeba vycházet z toho, že smlouvy Společenství by se vztahovaly na celé rozšířené území.“ V důsledku toho nebude vyžadovat přistoupení v souladu s článkem 23 žádné formální změny smluv.¹⁰²

Na začátku svého postojů k sjednocení a integraci Německa byl názor EP skutečně velmi odlišný od Komise, která doporučovala od počátku řešení podle článku 23 GG, který by dle jejího názoru nevyžadoval revizi smluv. Rozdílné postoje EP a Komise byly patrné i v průběhu pátého zasedání dočasného výboru během konzultace s odborníky na právní a institucionální rámec německého sjednocení. Zatímco experti EP zastupovali názor, že stávající precedenty v mezinárodním právu a nutnost jejich právní jistoty mluví pro změnu zakládajících smluv, odborníci Evropské komise i externí právníci se domnívali, že změny smluv nejsou nutné. Výklad Komise, tj. řešení podle článku 23 GG a přistoupení bez revize zakládajících smluv nakonec zvítězilo, mimo jiné také proto, že představovalo rychlejší integrační proces.

Změny v postoji EP k revizi zakládajících smluv v důsledku integrace NDR do ES mohou být zdůvodněny jednak náročností případu, rychlostí samotného procesu a s tím související pružnou reakcí EP, tak také postupným posunem ve vnímání problematiky uvnitř EP. První postoj EP související s požadavkem změny zakládajících smluv byl zveřejněn v březnu 1990, zatímco druhý reflektuje už povolební dění v NDR a vytvoření hospodářské a měnové unie mezi NDR a SRN, což mohlo být tím zásadním impulsem ke změně postoje EP.

4.3 Evropská rada

Postoj ER k sjednocení Německa a jeho integraci do Evropského Společenství by se dal označit jako pozitivní. Během svých jednání v průběhu let 1989-1990 projevila ER nadšení z budoucího jednotného Německa, na jehož přínosu pro Společenství se shodli všichni zástupci dvanáctky. ER považovala integraci NDR do Společenství za přínos nejen pro území východního Německa, ale rovněž pro celé ES. Zároveň se nevyhýbala pozitivnímu hodnocení celého integračního procesu, ke kterému „dochází společnými silami pod evropskou střechou“.

V této podkapitole je důležité zmínit, co přesně bylo náplní dvou důležitých summitů formujících názor ER ve vztahu k německé integraci. Nejprve bude přiblíženo jednání ve Štrasburku, které jako první reflektovalo měnící se situaci v Německu, a následně bude pozornost věnována mimořádnému summitu v Dublinu, který byl svolán Delorse

---

¹⁰² BIRCHEN Marc. *Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit*. Generaldirektion Präsidentschaft Referat „Archiv- und Dokumentationszentrum“, 2009, s. 19-20. Dostupné na: <http://www.europarl.at/resource/static/files/23369_CARDOC_Reunification_DE_WEB.pdf>.

k aktuálním změnám souvisejícím s děním v Německu a jeho potencionálním dopadům na integraci.

4.3.1 Summit ve Štrasburku

Prvním významným jednáním týkající se integrace na úrovni ER, byl summit ve Štrasburku, který se konal ve dnech 8. a 9. prosince 1989. Jednání probíhalo pod vedením F. Mitterranda za účasti všech představitelů hlav států, nebo jejich zástupců, společně s předsedou Evropské komise Delorsem a viceprezidentem Andriessenem. Na tomto jednání se Evropská rada vyjádřila vedle problematiky Kypru a lidských práv, také k politické spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy. Poprvé představila svou vizi asociačních jednání vůči zemím středoevropského a východního regionu, které by byly otevřeny hospodářským a politickým reformám. Ocenila „hluboký a rychlý“ vývoj změn v této části Evropy, který by dle ní nebyl možný bez Gorbačovem zavedené politiky uvolňování a jeho reformem.¹⁰³ ER vyzdvihla „silnou touhu po svobodě, demokracii, prosperitě, míru, sociální spravedlnosti a dodržování lidských práv, která je vyjádřením vůle obyvatel v tomto regionu, vzít svůj osud do vlastních rukou“.¹⁰⁴ Rovněž zdůraznila, že se jedná o nejdůležitější události od konce 2. světové války, na kterých se při budování silného a dynamického Společenství s ohledem na bezpečnost v této oblasti, podílela také Kanada a USA. Členské země vyjádřily nadšení, že může dojít k překonání rozdělené Evropy, v rámci cílů Helsinského závěrečného aktu. Ten si klade za cíl, aby se v rámci komplexního a vyváženého přístupu k řadě zásad, které si dále uchovávají svou platnost, realizovaly nové vztahy mezi evropskými zeměmi v oblasti bezpečnostní, hospodářské a technické spolupráce. ER si klade za cíl, posílit stav míru v Evropě, v němž německý lid opětovně získá jednotu prostřednictvím svobodného sebeurčení. Tento proces má být založen demokratickým a mírovým způsobem, při současném respektování dohod, smluv i helsinských zásad.¹⁰⁵ Ve svém závěrečném prohlášení se ER zavázala k podpoře nezbytných sociálních a hospodářských reform, stejně jako asociačních smluv ve vztahu k těmto zemím. Zároveň udělí Rada Evropské Komisi co nejdříve mandát ke sjednání Dohody o obchodu a spolupráci s NDR, která by měla být uzavřena do první poloviny roku 1990.

---

¹⁰³ Závěry jednání Evropské rady ve Štrasburku ze dne 8.-9.12.1990, s. 14. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/cs/european-council/conclusions/1992-1975/>.

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Zásady svrchované rovnosti, respektování práv vyplývajících ze svrchovanosti, zdržení se hrozby silou nebo použití síly, neporušitelnosti hranic, územní celistvosti států, pokojného urovnávání sporů, nevměšování do vnitřních záležitostí, respektování lidských práv a základních svobod, svobody smýšlení, svědomí, náboženství nebo přesvědčení, rovných práv a sebeurčení národů, spolupráce mezi státy a poctivého plnění závazků mezinárodního práva.

4.3.2 Summit v Dublinu

Mimořádné jednání ER dne 28. dubna 1990 bylo svoláno v reakci na události ve střední a východní Evropě, především na sjednocovací proces Německa a jeho možné dopady na evropský integrační proces.¹⁰⁶ Členské státy vyjádřily hluboké uspokojení nad vývojem událostí od svého posledního zasedání ve Štrasburku a přivítali navrhované sjednocení bez výhrad, přičemž na něj nahlíželi jako na „pozitivní faktor v rozvoji celé Evropy a obzvláště Společenství“. Touto skutečností došlo k úzkému propojení německého sjednocení a evropské integrace, což bylo cílem německé Spolkové vlády. *„Evropa se cítí být si blíže po překonání ideologie a konfrontací vynucených rozdělení. Toto sblížení je prvním náznakem k usnadnění nástupu demokracie, pluralismu, právního státu, plnému respektování lidských práv a zásad tržního hospodářství.“*¹⁰⁷

ER rovněž zdůraznila nezbytnost dynamického vývoje Společenství nejen proto, že se jedná o společný zájem všech 12 členských států, ale také proto, že je to rozhodující pro dosažení pokroku v rámci vytvoření spolehlivějšího rámce pro mír a bezpečnost v Evropě.

„Německá otázka“ se v důsledku pádu berlínské zdi, pádu režimu SED a následného obrovského úspěchu Aliance pro Německo v prvních svobodných volbách stala na půdě ES problémem číslo jedna. Na jednu stranu vládlo v ER nadšení z vyvíjejících se událostí ve střední a východní Evropě, na druhou stranu zaznívaly také obavy, především ze stran Francie a Velké Británie, že plánované sjednocení by mohlo oddálit, nebo dokonce ohrozit proces evropské integrace. Tyto počáteční obavy byly rychle rozptýleny, a výsledkem byl jednoznačný souhlas zástupců dvanáctky k připojení NDR k SRN. Nejistotu VB a Francie pomohla rozptýlit Komise, která rozhodla o přechodných opatřeních pro NDR, které by měly pomoci východnímu Německu, beze změn zakládajících smluv, k postupné integraci do ES. V závislosti na tom, měla být Spolková vláda povinna až do sjednocení informovat Společenství o všech důležitých opatřeních, které byly projednávány mezi vládami NDR a SRN zejména s ohledem na harmonizaci v oblasti jednotlivých politik a legislativy. Na dublinském summitu se členské státy shodly na neomezeném přístupu NDR k finančním prostředkům Evropské investiční banky (EIB), EURATOMu a ESUO, stejně jako na podpoře,

---

¹⁰⁶ SUSKI, Birgit. *Europäische Parlament: Volksvertretung ohne Volk und Macht?* Berlin: Duncker und Humblot, 1996, s. 24.

¹⁰⁷ Závěry jednání evropského summitu v Dublinu ze dne 28.4.1990. 1 s. Dostupné na <http://www.2plus4.de/chronik.php3?date_value=28.04.90&sort=000-000>.

kteřou Společenství poskytlo v rámci koordinované akce skupiny G24¹⁰⁸ a účasti na EUREKA projektech¹⁰⁹.

Ve vztahu k přechodné úpravě byla důležitá spolupráce Komise s Radou na celkové zprávě, která by zvažovala nezbytná opatření ve vztahu k sjednocení. Tato opatření by měla vést k postupnému začleňování Německa do ES, které by spočívalo na principech soudržnosti a solidarity a na požadavku všeobecných zájmů Společenství. Přechodná opatření by měla být omezena na to, co je nezbytně nutné, aby umožnila rychlou a harmonickou integraci.

Předmětem summitu bylo zároveň souběžné pokračování procesu sjednocení Německa s dalším vývojem Společenství. Pozitivně byl hodnocen například pokrok v oblasti jednotného trhu či měnové a hospodářské unie. Důraz byl kladen na působení na mezinárodní úrovni a na rozvoj dobrých vztahů s jinými zeměmi, podporu míru a bezpečnosti v Evropě a na prohlubování dobrých vztahů s ESVO za účelem vytvoření EHP. Ve vztahu k zemím střední a východní Evropy je ER toho názoru, že by členství ve vztahu k zemím G24 mělo být rozšířeno i na NDR a další země.¹¹⁰ Tyto státy patří dle ES do evropských struktur, a proto na základě sdělení Komise budou zahájena jednání v Radě o asociačních dohodách s každou zemí, která obsahuje institucionální rámec pro politický dialog.

Mimo jiné rozhodli účastníci summitu o tom, že by měli ministři zahraničních věcí všech členských států začít s první revizí a analýzou smluvních změn týkajících se, kromě jiného, také posílení demokratické legitimacy, účinnosti a efektivitě ES v důsledku přistoupení NDR. Na základě těchto zjištění, by měla ER v červnu rozhodnout o tom, zda uspořádat druhou konferenci o hospodářské a měnové unii současně s mezivládní konferencí o politické unii.¹¹¹ ¹¹² Postoj Helmuta Kohla, který zdůraznil „zájem na dalším pokroku v budování institucí politického společenství“¹¹³, a tím pádem i odhodlání vzdání se části své suverenity ve prospěch Společenství, zvýšil důvěru členských zemí, v čemž můžeme spatřovat výsledek vyjednávání zahrnutý v druhé etapě liberálně mezivládního přístupu.

---

¹⁰⁸ G24 byla založena v roce 1971 s cílem koordinovat pozice rozvojových zemí v mezinárodních otázkách měnové a financování rozvoje a zajistit, aby jejich zájmy byly dostatečně zastoupeny v jednáních o mezinárodních měnových záležitostech.

¹⁰⁹ Cílem EUREKA projektu je podpora nadnárodní spolupráce mezi průmyslovými podniky, výzkumnými ústavami a vysokými školami s cílem vytvoření podmínek pro růst výkonnosti a konkurenceschopnosti evropského průmyslu a rozvoje společné infrastruktury.

¹¹⁰ Československo, Jugoslávie, Bulharsko a Rumunsko

¹¹¹ BIELZER, Lousie. *Perzeption, Grenzen und Chancen des Subsidiaritätsprinzips im Prozess der Europäischen Einigung. 1. vydání.* Münster: Lit, 2003, s. 175-176.

¹¹² 8.4.1990 požadoval Francois Mitterrand a Helmut Kohl ve společném dopise adresovanému irskému ministři a současnému předsedovi Evropské rady, Charlesi Haughey, aby bylo dubnového summitu využito k prohloubení evropské integrace zejména prostřednictvím politické spolupráce.

¹¹³ MORAVCOVÁ, Dagmar a kol. *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999.* Praha: ISE, 2000, s. 38.

Na dalším dublinském summitu, který se konal 25. a 26. června 1990, přijala ER zprávu německého kancléře o pokrocích v procesu sjednocení. ER uvítala uzavření smlouvy mezi oběma německými státy, kterou bude urychlena integrace NDR do Společenství. Na tomto jednání ocenila ER spolupráci s Komisí, předně její efektivnost, v důsledku urychlení zpracování návrhů nezbytných pro přechodná ustanovení, které chce předložit v průběhu září 1990. Na tomto jednání je patrné, že ER nepočítala s integrací Německa do Společenství do konce roku 1990. Následná jednání o přistoupení, měla podle zástupců dvanáctky probíhat nejdříve na začátku roku 1991.

Třetí etapa integrace je dle liberálně mezivládní teorie charakterizována vznikem mezinárodních institucí, které kontrolují plnění závazků, které byly předmětem předcházející etapy. V případě integrace NDR do ES se jednalo o zastupování jeho zájmů v evropských institucích. Vzhledem k předchozím vyjednáváním bylo stanoveno, že sjednocené Německo nebude požadovat navýšení svých zástupců na evropské úrovni, což odpovídalo národním zájmům např. VB nebo Francie. Tato skutečnost byla potvrzena prohlášením vlády SRN, o nenavyšování počtu zástupců v orgánech ES. Výjimkou bylo zastupování v EP, kdy podle Donellyho zprávy bylo zástupcům NDR od roku 1994 umožněno vyslat své zástupce do EP.

5 Reakce jednotlivých států na integraci NDR

Předmětem této kapitoly je zmapování reakcí jednotlivých států na integraci NDR do ES. Na pozadí aplikace přístupu liberálního intergovernmentalismu se nemůže vycházet pouze z analýzy Německa, ale musí zde být zahrnuty i postoje, motivy a reakce jiných zainteresovaných států. Na úvod bych poznamenala, že postoje států k integraci NDR se prolínají s názory států na sjednocení Německa. Považuji za důležité, přiblížit jejich zájmy a pozice v ES, ze kterých vyplývají zmíněné postoje. Samotný proces sjednocení a konečně i jeho důsledky, totiž ovlivnily nejen Německo, ale zároveň byly zásadní pro směřování vývoje celého ES, pro které bylo sjednocení prvním impulsem k úvahám o novém směřování. Pro ES byla stávající politická situace výzvou a zkušeností, která by do budoucna mohla být využita při integraci zemí SVE¹¹⁴.

Uznání NDR jako součásti evropských struktur, bylo jednoznačným krokem vpřed v budování silného Společenství, které by ale nebylo možné bez souhlasu vítězných mocností druhé světové války. Jednotné a integrované Německo v Evropě dosáhlo díky velikosti a svému hospodářskému potenciálu výraznějšího ekonomického a politického vlivu¹¹⁵, zároveň ale posílilo i postavení celého Společenství vůči okolnímu světu.

Klíčové státy ES jako Francie, Velká Británie, Itálie nebo Španělsko byly, ať už veřejně či neoficiálně, proti rychlému sjednocení německých států¹¹⁶, zatímco vláda USA sjednocení bez výhrad od samého počátku podporovala.¹¹⁷

V reakci na sjednocení zaujímal většina zemí „dvanáctky“ rezervovaný postoj především z obav z Německa jako silného aktéra, který by mohl sledovat výhradně své vlastní zájmy na úkor Společenství.¹¹⁸ Některé státy jako Velká Británie či Polsko měly navíc ještě v živé paměti „vzpomínky na obě světové války.“¹¹⁹ Mezi další obavy, znějící v průběhu

---

¹¹⁴ Střední a východní Evropy

¹¹⁵ LÍSKA, Ladislav. Prohlubování Helsinského procesu a sjednocené Německo. *Mezinárodní vztahy*, 1992, roč.27, č.1, s. 23. „Jeho hrubý národní produkt převyšuje téměř o třetinu francouzský. Jeho oficiální devizové rezervy se rovnají devizovým rezervám Francie a Velké Británie dohromady a blíží se rezervám Spojených států. Zásadní význam má geopolitické postavení Německa, pracovitost a zdatnost jeho obyvatelstva.“

¹¹⁶ Srov; tamtéž s. 23. „Je příznačné, že žádná z mocností odpovědných za mírové uspořádání s Německem nepovažovala za moudré postavit se proti jeho sjednocení, které se v roce 1989 stalo akutním. Přitom není tajemstvím, že obavy ze sjednoceného Německa jsou značné. To, že se za poměrně krátkou dobu podařilo nalézt řešení tohoto pro Evropu stěžejního problému, které by vyhovovalo jak Němcům, tak ostatním zainteresovaným národům, je nutno považovat za velký úspěch současných mezinárodních vztahů.“

¹¹⁷ WEIDENFELD, Werner; KORTE, Karl-Rudolf. *Handbuch zur deutschen Einheit 1949-1989-1999*. 1. aktualizované vydání: Frankfurt am Main, 1999, s. 347.

¹¹⁸ HANDL, Vladimír. Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny. *Mezinárodní vztahy*, 2003, roč. 38, č.1, s. 6.

¹¹⁹ GIGL, Claus. *Geschichte - Deutschland nach 1945*. Stuttgart: Ernst Klett, 2005, s. 95.

integrace do ES - především z tábora VB a Francie, patřily nacionalizace či zpomalení evropské integrace.

V důsledku vyjednávání se zástupci vítězných mocností byly ale tyto obavy postupně potlačeny, a v konečné fázi spatřovaly všechny státy (až na výjimku VB) v členství sjednoceného Německa v ES přínos.

5.1 Velká Británie

Reakce Velké Británie a jejich politických elit byla od samého počátku odmítavá. Průzkumy veřejného mínění týkající se reakcí na německé sjednocení ukazovaly, že míra nedůvěry¹²⁰ vůči jednotnému Německu byla v Anglii druhá nejvyšší po Polsku.¹²¹ Skeptický pohled a britské předsudky vůči „všemu německému“, byl dán především historickými zkušenostmi Anglie. Tyto přetrvávající stereotypy a předsudky Britů, pramenící z válečných zkušeností souvisejí s téměř minimálním kontaktem s německou kulturou či moderním Německem. Tento nedostatek kulturních a společenských kontaktů mezi Brity a Němci kontrastuje na jednu stranu k úzkému spojení mezi VB a USA, na druhou mezi Německem a Francií. To souvisí také s britskou představou vůči ES a ideji „jednotné Evropy“. *„Angličané mají tradičně tendenci, nahlížet v lepším případě na ES jako na „bohaté hospodářské aranžmá“, bez jakékoli ideologické nebo politické dimenze, a co je horší, jako na vzdálenou a nedostupnou byrokracii, která proniká do jejich životů.“*¹²²

Britská diplomacie se netajila obavami, že integrace jednotného Německa do Společenství by pro ně znamenala ohrožení jejich postavení nejen na evropské, ale i mezinárodní úrovni. Ve sjednocení Britové spatřovali také možné vyvolání destabilizace rozložení moci v ES. Jak tvrdí Jaroslav Šauer v knize *Německá politika v evropské politice: „Předčasné sjednocení Německa by bylo nebezpečné pro rovnováhu sil v Evropě.“*¹²³

Roli zde nehrál jen strach z nacionalismu, velikost Německa, počet obyvatel či jeho strategická poloha, ale především jeho hospodářský potenciál, který by vnímán jako rušivý faktor pro evropskou stabilitu.¹²⁴ Nejvýraznějším odpůrcem sjednocení a integrace NDR byla předsedkyně britské vlády Margret Thatcherová. Snažila se svými argumenty tomuto procesu

---

¹²⁰ Tuto skutečnost dokládá výrok Thatcherové vůči Německu, který pronesla na výroční anglo-německé konferenci konané v Cambridge 29. března 1990: „*potrvá nejméně dalších čtyřicet let, než budou Britové moci Němcům opět důvěřovat*“.

¹²¹ RAE, Nicol. Die amerikanische und britische Reaktion auf die Wiedervereinigung Deutschlands. *Zeitschrift für Politik*, 1992, roč. 39, č. 1, s. 28.

¹²² Tamtéž

¹²³ ŠAUER, Jaroslav. *Německá otázka v evropské politice*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická. 2005, s. 114.

¹²⁴ GIGL, Claus. *Deutschland nach 1945*. Stuttgart: Ernst Klett, 2005, s. 95.

zabránit, nebo jej alespoň zpomalit. „*Přítomnost Německa ve federalizujících se evropských strukturách vnímala jako přímé ohrožení národních zájmů Velké Británie. Tímto svým postojem demonstrovala hloubku propasti v rámci Společenství v otázce sjednocení Německa.*“¹²⁵

Margaret Thatcherová vytušila silné sjednocující tendence německého kancléře už v roce 1989. V září toho roku navštívila Moskvu a shodla se s M. Gorbačovem na zachování současného stavu. Na listopadovém summitu ES v Paříži Thatcherová zopakovala svůj postoj a vyzvala k opatrnosti.¹²⁶ O jejím postoji k Německu vypovídá také reakce na představení desetibodového programu Kohlem v prosinci 1989, který komentovala slovy: „*Porazili jsme Němce dvakrát a teď jsou zpátky.*“¹²⁷ Podle Thatcherové byla „*jediným způsobem, jak zkrotit přirozenou touhu Německa ovládat a vládnout, dvoustranná a třístranná spojení. Optimální řešení, jak udržet německou moc na uzdě, shledávala ve vojenské a politické angažovanosti USA v Evropě a v těsném partnerství mezi Británií a Francií.*“¹²⁸ Sjednocení obou německých států byla ochotna připustit až po jejich plné demokratizaci, nejdříve za 10-15 let.

Po neúspěšných pokusech Británie zvrátit postoj ostatních států k integraci jednotného Německa, začala rozpoutávat debaty o nemožnosti integrovat příliš velké a silné Německo do Společenství. Poukazovala na vůdčí a rozpínavé tendence, které se v historii několikrát opakovaly, a jsou tudíž logickým předpokladem k mocenským projevům i na půdě Společenství.¹²⁹ I přes tyto hlasité obavy ze strany VB se ostatní členové „dvanáctky“ shodli na tom, že sjednocení a integrace NDR do evropských struktur je žádoucí.

Názor Thatcherové dostal změny až v roce 1990 na květnovém summitu v Dublinu, který zaručil neměnnost východních hranic Odra-Nisa. Na úrovni mezinárodních jednání¹³⁰ zdůrazňovala Velká Británie práva čtyř velmocí, plynoucí z vítězství v druhé světové válce a dimenzi bezpečnosti německého sjednocení v celé Evropě. Ačkoli se v této fázi vyjednávání

¹²⁵HODICKÁ, Kateřina. Obtížná výzva před Evropskou unií. *Revue politika*, 2007, č.10.

Dostupné na: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/253/obtizna-vyzva-pred-evropskou-unii>>.

¹²⁶ THATCHER, Margaret. *Roky na Downing Street*. 1. vydání. Londýn: HarperCollins Publishers, 1993, s. 541. „*Evropa nesmí podléhat euforii [...] a potrvá několik let, než východní Evropa dojde ke skutečné demokracii a ekonomické reformě. NATO i Varšavská smlouva musí zůstat nedotčeny, aby nebyla narušena stabilita.*“

¹²⁷ PANENKA, Jiří. *Znovusjednocení Německa 3. října 1990*. [online]. icv.vlada.cz, 3. října 2010 [cit. 28. února 2016]. Dostupné na: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3-rijna-1990-76539/>>.

¹²⁸ HODICKÁ, Kateřina. Obtížná výzva před Evropskou unií. *Revue politika*, 2007, č.10.

Dostupné na: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/253/obtizna-vyzva-pred-evropskou-unii>>.

¹²⁹ MEYER, Hinnerk. *Participation on limited cooperation – Großbritannien's schwierige Rolle im deutschen Einigungsprozess 1989/90*. Konference „Europa und die deutsche Einheit“. Vídeň, 1.10.2015.

¹³⁰ Např. jednání 2+4

ztotožňovala s většinovými názory¹³¹, „vnitřně se Thatcherová se sjednocením nikdy nevyrovnala.“¹³²

5.2 USA

Spojené státy americké patřily k zemím, které vždy podporovaly jednotnou Evropu, proto neskrývaly své nadšení ze sjednocení Německa a z rozšíření Evropského společenství o země bývalé východní NDR. Toto nadšení ale nevycházelo ani tak z přesvědčení o nutnosti demokratizace NDR, jako spíše z prosazení svých zájmů a možnosti uplatnění amerického mocenského vlivu v Evropě.¹³³ Hlavní podmínkou jejich podpory bylo plné členství NDR v NATO. Prostřednictvím NATO si Spojené státy zachovávaly svůj vliv v Evropě, kde mohly dohlížet nad případným vlivem ze strany SSSR, a zároveň mohly kontrolovat Německo. „Většina amerických politických představitelů spojovala podporu znovusjednoceného Německa s jeho členstvím v NATO. Pro USA byla jednota NATO důležitější než samotný fakt sloučení dvou německých republik a v tomto bodě našly Spojené státy v Kohlovi principiálního stoupence své strategie začlenění jednotného Německa do struktur NATO.“¹³⁴

V protikladu k dalším spojeneckým státům, neměly USA žádný důvod obávat se jednotného a svobodného Německa, které se probouzelo k životu v samém srdci Evropy. Ve vztahu k stabilnímu a prosperujícímu ES bylo z amerického pohledu nezbytné integrovat NDR do evropských struktur, ale vše mělo být v souladu s americkými zájmy – více integrovaná Evropa by měla mít napojení na USA, zlepšit vzájemnou komunikaci a neměla by se hospodářsky uzavřít.

Vláda G. Bushe nahlížela na jednotné a silné Německo v integrované Evropě jako na strategickou výhodu a jako na stabilizující faktor v mezinárodním systému. „*Bush se postavil proti obavám a varováním před událostmi v Německu a jeho možným sjednocením, které se ozývaly z mnoha evropských zemí, zejména ze SSSR, Polska, Velké Británie a Francie.*“¹³⁵ Političtí představitelé západního Německa uvítali tento postoj amerického prezidenta k připojení NDR k SRN, bohužel jejich nadšení nesdíleli kolegové z Británie, Francie, či z Bruselu, kde spíše než slova nadšení, zněla kritika.

---

¹³¹ Jako bylo členství Německa v NATO

¹³² ŠAUER, Jaroslav. *Německá otázka v evropské politice*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2005, s. 114.

¹³³ OSTERMANN Christian. *Die USA und die deutsche Einheit*. Konference „Europa und die deutsche Einheit“. Vídeň, 1.10.2015.

¹³⁴ PANENKA, Jiří. *Znovusjednocení Německa 3. října 1990*. [online]. icv.vlada.cz, 3. října 2010 [cit. 28. února 2016]. Dostupné na: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/>>.

¹³⁵ EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa*. 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 25.

Po pádu berlínské zdi se nadšení pro sjednocení a integraci ještě zvýšilo. „*V této souvislosti se politické vedení USA shodovalo na tom, že je třeba akcentovat kontinuitu angažovanosti USA v Evropě a prohloubit vazby mezi USA a ES.*“¹³⁶ O tom hovoří například projevy ministra zahraničních věcí Bakera, ve kterých se vyjádřil pro sjednocení Německa pevně integrovaného v ES a respektujícího mezinárodní smlouvy, a ve kterých zdůrazňoval význam ES (včetně sjednoceného Německa) jako „*ekonomického pilíře transatlantického vztahu*“.¹³⁷

Na bruselském summitu NATO v prosinci 1989, vyhlásil americký prezident Bush čtyři principy, které byly nezbytným předpokladem pro podporu sjednocení a integraci NDR. Jednalo se o právo na sebeurčení německého národa, začlenění sjednoceného Německa do procesu evropské integrace prostřednictvím členství v NATO s ohledem na právo čtyř stran, postupný a řízený proces sjednocení a sjednocení musí být v souladu se základními zásadami Helsinského závěrečného aktu, se zvláštním zřetelem k nedotknutelnosti evropské a především německo-polské hranice.¹³⁸ Tím došlo k zásadnímu rozhodnutí, že celý proces bude postupovat ve spolupráci s Němci a nebude omezován zásahy čtyř vítězných mocností.

Nejvýznamnějším bodem pro USA, jak již bylo v úvodu zmíněno, bylo členství Německa v NATO a jeho místo v Evropském společenství. Prosazení čtyř amerických principů stálo USA větší úsilí, než by se mohlo na první pohled zdát. Jedním z hlavních úkolů, který stál před diplomacií USA, bylo zmírnit obavy Francie a Velké Británie, které měly ze sjednocení a členství Německa v ES. Zároveň bylo nutností, prosadit důležitost role NATO v Evropě.¹³⁹

V rámci jednání 2+4, ve kterém hrála USA důležitou roli, se podařilo přesvědčit Londýn i Paříž o výhodách jednotného Německa a jeho přínosu pro evropskou integraci. Na jeho základě bylo členství Německa v NATO oběma stranami podpořeno, mimo jiné také z toho důvodu, že v něm spatřovali „*nenahraditelné bezpečnostní záruky jak před SSSR, tak i před Německem.*“¹⁴⁰

Spojené státy americké nahlížely na integraci NDR do evropských i bezpečnostních struktur jako na velký úspěch své zahraniční politiky. Jejich podíl zejména na sjednocovacím procesu je neoddiskutovatelný. Díky němu se podařilo zachovat v ES integritu a zamezit

---

¹³⁶ OSTERMANN Christian. *Die USA und die deutsche Einheit*. Konference „Europa und die deutsche Einheit“. Vídeň, 1.10.2015.

¹³⁷ Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa*. 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 49.

¹³⁸ Tyto předpoklady poprvé veřejně formuloval ministr zahraničních věcí Baker na tiskové konferenci 29.11.1989.

¹³⁹ Proti silnější pozici NATO vystupoval F. Mitterrand

¹⁴⁰ EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa*. 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 124.

obavám z jednotného Německa. Na politické úrovni, působily Spojené státy, pokud se to tak dá říci, jako mediátor, jež se snažil vyvážit vnitrostátní i mezinárodní zájmy všech zúčastněných států.

5.3 Francie

Politické události roku 1989 byly provázeny velkým množstvím geopolitických změn, které znamenaly nejen proměnu evropských a národních zájmů Velké Británie, USA či Francie, ale především byly impulsem ke změně směru evropského integračního procesu v politické a ekonomické oblasti. Uplynulé čtyři dekády integračního procesu v Evropě byly ve znamení francouzsko-německé spolupráce, která by se dala hodnotit jako oboustranně prospěšná. Poválečná zkušenost vedla k začlenění Německa do evropských struktur¹⁴¹ s cílem zabránit opětovné nacionalizaci. Německo v něm vidělo perspektivu svého budoucího začlenění do mezinárodního společenství, které by pro něj bylo výhodné jak po stránce ekonomické, tak i politické. V tomto období lze v rámci ES spatřovat účelové jednání ze strany Francie, která chtěla mít na jednu stranu politický dohled nad Německem, na druhou stranu chtěla zároveň těžit z „německého hospodářského zázraku“, jehož „*průmysl by se podílel na modernizaci francouzského zemědělství*“.¹⁴²

Pro své lepší prosazení zájmů a prohloubení integračních snah ve Společenství, využila Francie svého předsednictví ve druhé polovině roku 1989. V prohloubení Společenství spatřovala další způsob, jak by „mocnější a větší“ Německo mohly členské státy kontrolovat.¹⁴³ Na summitu ve Štrasburku zaujala Francie k debatě o sjednocení dvou německých států zdrženlivý postoj. Neprojevovala přílišný zájem o diskuzi na toto téma, jelikož ji nepovažovala za aktuální¹⁴⁴, mimo jiné vzhledem k nevyjasněné otázce týkající se německo-polských hranic.

*„Ve Francii panovaly silné obavy ze spojení dvou rozdělených německých republik. Pramenily z představy, že silné Německo bude mít odlišný pohled na fungování Evropské unie.“*¹⁴⁵ Tento strach vyplýval především z obav o oslabení vlivu v rámci zahraniční politiky ES, jehož příčinou byla velikost a počet obyvatel Německa. Spolková republika Německo, byla-li nejednotná, měla přibližně stejný počet obyvatel jako Francie, zatímco v případě

---

¹⁴¹ EHS, Euratom

¹⁴² GUYOMARCH, Alain a kol. *France in the European Union*. St. Martins Press Inc., 1998, s. 21.

¹⁴³ GUÉRIN-SENDELBACH, Valérie. *Frankreich und das vereinigte Deutschland. Interessen und Perzeptionen im Spannungsfeld*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1999, s. 39.

¹⁴⁴ Vyjádření ministra zahraničních věcí Rolanda Dumase

¹⁴⁵ PANENKA, Jiří. *Znovusjednocení Německa 3. října 1990*. [online]. icv.vlada.cz, 3. října 2010 [cit. 28. února 2016]. Dostupné na: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/>>.

sjednocení by byla pro Francii potenciální hrozbou. Vzhledem k větší hospodářské síle a politické moci Německa, kladla Francie o to větší důraz na začlenění jednotného Německa do ES a požadovala prohloubení Evropských společenství, silnější podporu německé vlády v hospodářské a měnové unii, potvrzení východní hranice s Polskem.¹⁴⁶ To vše proto, aby zpomalila průběh německého sjednocení. Jak píše Weidenfeld ve své publikaci *Außenpolitik für die deutsche Einheit*: „Když už Francie nemohla německé sjednocení brzdit, chtěla ho přinejmenším učinit složitějším.“¹⁴⁷ Francie se obávala, že „integrace v dalších oblastech povede ke ztrátě suverenity. [...] avšak pro zájem o další spolupráci v rámci ES hovořily čtyři faktory“¹⁴⁸.¹⁴⁹

Francouzský prezident Francois Mitterrand neskrýval své obavy z negativního vlivu na stabilitu ES v důsledku sjednocení, už v průběhu roku 1989 v Kyjevě. Tato „francouzská nálada“ trvala prakticky až do podpisu Maastrichtské smlouvy. „Teprve smlouva o Evropské unii, jejíž nedílnou součástí byla hospodářská a měnová unie, znamenala pro Francii opravdové, mezinárodní zabezpečení jednoty“.¹⁵⁰

Bodem zlomu francouzského odmítavého postoje, pokud by se to tak dalo nazvat, byl desetibodový program Helmuta Kohla. V této době si Francie začala naplno uvědomovat neodvratitelnost sjednocení a začala jej nepřímo podporovat. Na mezinárodní i evropské úrovni zdůrazňovala evropskou dimenzi sjednocení a „takticky požadovala souhlas Bonnu pro vytvoření společné hospodářské a měnové unie na nejbližším zasedání Evropské rady.“¹⁵¹ Vytvoření společné HMU v této chvíli nepatřilo mezi priority Německa, ale Kohl se tuto myšlenku rozhodl podpořit, aby získal Paříž na svoji stranu. „I přes počáteční francouzský nesouhlas se sjednocením, jež by ohrozilo její pozici v ES, považovala Francie německou integraci za „nevyhnutelnou“ a v konečném důsledku pro ES, za přínosnou.“¹⁵²

---

¹⁴⁶ LEPENIES, Wolf. *Frankreichs Furcht vor de Fünften Reich*. [online]. welt.de, 11. listopadu 2014 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na: < <http://www.welt.de/kultur/article134200796/Frankreichs-Furcht-vor-dem-Fuenften-Reich.html> >.

11. listopadu 2014 [cit. 2. března 2016]. Dostupné na: < [Reich.htmlFurcht-vor-dem-Fuenften-Reich.html](http://www.welt.de/kultur/article134200796/Frankreichs-Furcht-vor-dem-Fuenften-Reich.html) >

¹⁴⁷ WEIDENFELD, Werner a kol. *Außenpolitik für die deutsche Einheit. Die Entscheidungsjahre 1989/90. Geschichte der deutschen Einheit*, Band 4. Stuttgart, 1998, s. 164-165.

¹⁴⁸ 1) Multilateralismus jako prostředek k odvrácení obav ze sílícího německého nacionalismu. 2) Ekonomické výnosy hladkého fungování evropského vnitřního trhu i zámořského obchodu pro zemi orientovanou na vývoz. 3) Minimalizace bezpečnostních rizik. 4) Zdrženlivost německých politických vůdců v zahraniční politice.

¹⁴⁹ KUDELOVÁ, Dita. Spolupráce Francie a sjednoceného Německa-„motor“ evropské integrace? *Mezinárodní vztahy*, 2001, roč. 36, č.4, s. 23.

¹⁵⁰ GRÖB, Alexandra. *Aufbruch in ein neues Währungszeitalter. Deutsch-französische Währungsbeziehungen zwischen internationalen, europäischen und nationalen Anforderungen*. Opladen: Wiesbaden, 1999, s. 217.

¹⁵¹ EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa*. 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 38.

¹⁵² SCHABERT, Tilo. „Die deutsche Frage ist eine europäische Frage“. *Frankreichs Szenario zu und in dem Prozess der deutschen Wiedervereinigung*. Konference „Europa und die deutsche Einheit“. Vídeň, 1.10.2015.

5.4 SSSR

Na úvod této podkapitoly je nutno podotknout, že reakce SSSR na integraci NDR a sjednocení Německa není v kontextu pojetí diplomové práce zcela relevantní. Reakce SSSR zde má funkci doplňkovou s ohledem na ucelený postoj čtyř vítězných mocností, leč pro posouzení způsobu integrace NDR do ES není rozhodující, a jistě ne zcela vyčerpávající.

Stejně jako v případě Francie i Velké Británie byl SSSR zaskočen požadavky Kohla v desetibodovém programu. V návaznosti na tuto skutečnost reagovala Moskva varováním před německým sjednocením. „*Gorbačov při jednání s americkým prezidentem Georgem Bushem starším na Maltě 1. prosince 1989 varoval před důsledky sjednocení Německa pro celou Evropu. Bývalý sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko později nazval tato jednání vcelku výstižně „maltským Mnichovem“.*¹⁵³ Kohlův návrh byl nepřijatelný nejen pro vrcholného představitele SSSR Gorbačova, ale také pro ministra zahraničních věcí Eduarda Ševardnadze. Vladimír Handl tuto skutečnost komentoval ve svém rozhovoru pro ČT24: „*Oba až do února 1990 trvali na existenci suverénní NDR. Až její pokračující rozpad a přesun obyvatel do SRN i je přesvědčil, že NDR už nemá žádnou substanci. Až během návštěvy Helmuta Kohla v Moskvě počátkem února Gorbačov souhlasil, že Německo má právo se sjednotit.*“¹⁵⁴

Vládnoucí elity SSSR se k sjednocení Německa a jeho následné integraci do ES stavěli zdrženlivě, zatímco postoj jeho členství v NATO razantně odmítali. Výraznější úloha ze strany Gorbačova byla patrná od května 1990, kdy se zintenzivnila jednání týkající se právě členství Německa v NATO. Postoj SSSR se začal rýsovat v přesnějších konturách už během počátečních jednání 2+4¹⁵⁵. Významným krokem, jenž přispěl ke změně pohledu SSSR na sjednocení Německa, byla návštěva Kohla v polovině července 1990, „*po níž Gorbačov upustil od výhrad k plánované velikosti Bundeswehru a členství Německa v NATO.*“¹⁵⁶

Uvnitř SSSR nicméně stále zaznívaly hlasy o udržení „moci“ v NDR a požadavky, aby Německo nebylo za žádnou cenu členem NATO. Kritizovaný byl způsob připojení NDR k SRN především Valentinem Falinem, bývalým sovětským politikem a diplomatem, který

---

¹⁵³ ŠAJTAR, Jaroslav. *Před 25 lety se Německo znovu sjednotilo* [online]. rexlex.cz, 3. října 2015 [cit. 6. března 2016]. Dostupné na: <<https://www.reflex.cz/clanek/historie/66697/pred-25-lety-se-nemecko-znovu-sjednotilo.html>>.

¹⁵⁴ STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Kohl prvním plánem na sjednocení zaskočil nejen Gorbačova, ale i Západ [online]. ceskatelevize.cz, 28. listopadu 2014 [cit. 6. března 2016]. Dostupné na: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1007308-kohl-prvnim-planem-na-sjednoceni-zaskocil-nejen-gorbacova-ale-i-zapad>>

¹⁵⁵ Viz. kapitola 3.2.

¹⁵⁶ PANENKA, Jiří. *Znovusjednocení Německa 3. října 1990*. [online]. icv.vlada.cz, 3. října 2010 [cit. 6. března 2016]. Dostupné na: <<http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3-rijna-1990-76539/>>.

byl proti „anschlussu“ NDR.¹⁵⁷ Ani tyto odmítavé postoje nezastavily cestu k německé jednotě a 3. října 1990 bylo oficiálně vyhlášeno sjednocení Německa.

---

¹⁵⁷ WENTKER, Hermann. *Die Außenpolitik der DDR im Prozess der deutschen Wiedervereinigung*. Konference „Europa und die deutsche Einheit“. Vídeň, 1.10.2015.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala postojem ES k sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR do evropských struktur. Práci jsem tematicky rozdělila do dvou částí, přičemž první představovala historický nástin vývoje vztahu Německa a ES, charakteristiku vnitropolitického vývoje obou německých částí v průběhu 80. let a právní aspekty sjednocení a integrace. Druhá část se soustředila na postoj ES jak z institucionálního pohledu, tak také z pohledu jednotlivých zemí. Pro potřebu analýzy postoje ES byly první dvě kapitoly podmiňující, vzhledem k tomu, že politická situace a zájem vládnoucích elit ovlivnil do velké míry nejen sjednocovací proces, ale především integraci NDR do ES. Pro popis způsobu začlenění NDR do evropských struktur bylo rovněž nezbytně nutné věnovat pozornost právním aspektům sjednocení a integrace, z pohledu ústavně-právního i mezinárodního.

Ve své práci jsem se zabývala dvěma výzkumnými otázkami, přičemž první se vztahovala k postoji ES k integraci NDR na pozadí německého sjednocení, a druhá se týkala role ES v paralelním procesu integrace a sjednocení. Současně jsem se pokusila ověřit hypotézu, vzhledem k jednotlivým fázím postoje ES, že *ES mělo přímý zájem na integraci NDR, která byla předpokladem pro úspěšné sjednocení.*

Postoj ES k sjednocení Německa a k začlenění NDR do Společenství by se dal rozdělit do několika fází. Jako první fáze by se dal označit postoj ES před samotným začátkem sjednocujících a integračních snah tj. k rozdělenému Německu, tento „vztah“ byl popsán v první kapitole mé práce, jednalo se o vzájemnou vazbu ES a jednotlivých německých republik, kdy role ES byla vůči Německu vesměs pasivní. K rozdělenému Německu nezastávalo ES žádný vyhraněný postoj, vzhledem ke své zdrženlivosti v politické otázce Německa a odlišných postojů členských států zaujímal spíše status quo. Tato fáze by se dala nazvat jako pozorovací, kdy nebyl patrný žádný přímý zájem ES na integraci NDR.

Druhá fáze, kdy se formoval postoj ES jako celku, byla do pádu berlínské zdi a souvisí s vnitropolitickou situací nastíněnou v kapitole druhé. Samotný průběh procesu sjednocení byl překvapivě rychlý a instituce ES byly událostmi zaskočeny. Neexistoval žádný dřívější případ, podle kterého by ES mohlo postupovat, navíc se v této fázi procesu začaly ozývat první odlišné reakce členských států na německou situaci, vzhledem k jejich odlišným zájmům uvnitř ES. Vzhledem k tomu, že otázky zahraniční politiky spadaly před přijetím Maastrichtské smlouvy do pravomoci členských států, neexistoval žádný institucionalizovaný způsob, jak dospět k jednotnému a závaznému postoji. V tomto případě hrály na evropské

úrovni důležitou roli summitu představitelů členských států, kteří se snažili dojít ke konsenzu. Obecně by se tato fáze dala nazvat jako hledání adekvátního postoje, a to jak na úrovni institucionální, tak také na mezivládní. V této fázi je možno pozorovat první náznaky přímého (ne)zájmu ES na potenciální integraci NDR. Je třeba na ně nahlížet ze dvou pohledů. Z pohledu některých států (viz kapitola 5) představovalo jednotné Německo uvnitř, i navenek velkou hrozbu. Na jednu stranu státy podporovaly události ve střední a východní Evropě, na druhou, především z Londýna a Paříže zaznívaly obavy. Z pohledu institucí, hledající své stanovisko k situaci, byl přece jenom zájem na integraci NDR patrnější o něco více než u jednotlivých členských států.

Poslední fázi bych časově zařadila od pádu zdi do podpisu Smlouvy 2+4, která by se dala charakterizovat jako mobilizační. Ta byla předmětem částečně třetí, především však čtvrté kapitoly. Role ES byla v této fázi nejdůležitější a nutno podotknout, že také velmi efektivní, a co se týče reakcí na aktuální situaci, abnormálně flexibilní.¹⁵⁸ Institucemi ES byly zřízeny orgány, které formovaly detailní postoj Společenství k oběma současným procesům, a současně v nich podpořily důležitost role ES, ať už to byla Trojanova komise zřízená EK, či Výbor pro posuzování dopadu německého sjednocení na ES zřízený EP. Oba orgány a jejich usilovná práce na „usnadnění integračního procesu“ jsou dokladem toho, že ES mělo velký zájem na úspěšné integraci, která by v konečném důsledku nebyla přínosem jen pro Německo samotné, ale pro celou Evropu. V této části se formoval i postoj jednotlivých zemí. Reakce USA na sjednocovací a integrační snahy NDR do evropských a mezinárodních struktur, byla oproti zbylým dvěma západním státům, vesměs pozitivní. Rozdílné reakce, především v kontrastu s Velkou Británií, jsou dány zejména rozdílnou historií, politickou kulturou a pozicí na mezinárodním poli. Stěžejním momentem byl dublinský summit, na kterém členské státy projevily společný zájem na integraci NDR do Společenství. Reakce SSSR byla v práci popsána spíše povrchově, vzhledem ke skutečnosti, že jeho účast na integraci Německa do ES nehrála příliš důležitou roli.

Proces integrace byl v práci vysvětlen na pozadí teorie liberálního mezivládního přístupu, která dokázala sjednocující události uspokojivě interpretovat. Důležitou roli této teorie hrají národní preference států na domácí úrovni, které se projevují na mezinárodní úrovni, a racionální jednání států, které je ekonomicky motivováno. Z reakcí států a jednání na mezivládní úrovni je patrné, že důležitou roli v jejich postojích hrála geopolitika, ekonomická síla Německa a příslib hlubší evropské integrace. Tři fáze integrace podle

---

¹⁵⁸ Srov. se skutečností, že rozhodovací systém ES byl do přijetí Smlouvy o EU často kritizován jako pomalý, neefektivní a neflexibilní

Moravcsika byly úspěšně aplikovány. Třetí etapa této integrace, která je definována vznikem institucí, které dohlížejí na dohody sjednané v předcházející fázi, je v tomto případě do jisté míry specifická. V důsledku sjednocení Německa tj. přistoupením ke stávajícímu členu ES, došlo k zániku NDR a jejím právním nástupcem se stala SRN. Z toho důvodu na úrovni ES žádné nové instituce nevznikly.

Přistoupení pěti spolkových zemí do Společenství mělo za následek změnu ekonomického rozložení sil a politického vlivu v ES. Přistoupení východního Německa znamenalo na jednu stranu zvýšené náklady související s integrací jak pro SRN, tak také pro celé Společenství, na druhou stranu poskytlo nové možnosti a příležitosti pro své obyvatele a podniky. Společenství v přistoupení NDR vidělo nový impuls k zlepšení a prohloubení integračního procesu směrem k hospodářské, politické i měnové unii, jež měl být inspirací pro budoucí rozšiřování. Současné sjednocení Německa a jeho integrace do ES prostřednictvím stanovení přechodného období byla snazší a efektivnější, a kladně ovlivnila oba současné procesy. Pozitivní postoj ES a postupné zavedení práva ES na území NDR pomohl k vybudování vzájemné důvěry, jež měla za následek úspěšnou a bezproblémovou integraci. Oba paralelní procesy měly společný cíl, čímž byl společně propojený trh služeb a zboží a realizace jednotného vnitřního trhu. Rozdílem, který oba procesy odlišoval, byl způsob integrace. Zatímco evropská probíhá mezi suverénními státy, jež svou částečnou suverenitu přenášejí na ES jako celek, německé sjednocení proběhlo zánikem NDR a splnutím se SRN, která byla jejím právním nástupcem.

Důležitou roli v obou paralelních procesech hrála EK jako výkonný orgán ES, jejíž stanovení priorit a směru v otázce integrace bylo zcela stěžejní. Její postoj k německé otázce, potažmo k integraci, byl velice kladný, a to nejen zásluhou Delorse, který již v listopadu 1989 zdůraznil potřebu reorganizace vztahu NDR a ES. Tato podpora ze strany ES byla podmíněna ovšem tím, že sjednocovací proces nesměl ohrozit a neúměrně zatížit evropskou integraci. V jejím postoji k integraci je patrná snaha rozptýlit pochyby týkající se efektivity její činnosti a současné legitimacy a účinnosti evropské politiky. Také z tohoto důvodu měla EK přímý zájem na začlenění východního Německa do ES.

Významným způsobem se na procesu integrace podílel EP, především formou dočasného výboru pro posuzování dopadu na německé sjednocení. Jeho hlavní úloha spočívala v prozkoumání institucionálních a právních otázek vyplývajících z členství NDR v ES. Ačkoli po pádu berlínské zdi zaznívaly z úst některých evropských poslanců skeptická slova na adresu sjednocujícího se Německa, v konečné fázi byl zájem na integraci NDR z pohledu EP jednoznačný, a svým kladným postojem v otázce sjednocení zásadním

způsobem ovlivnil celý proces, jelikož bez integrace celého německého území do ES by sjednocení nebylo možné.

Vedle zvláštních zasedání a jednání na mezinárodní úrovni hrál institucionální rámec ES důležitou roli při vymezování a provádění rozhodnutí a jejich implementaci, stejně jako při řešení složitých a technických otázek. ES bylo stabilizačním prvkem v rámci německých jednání na vnitrostátní úrovni, a stejně efektivně působilo jako aktér na mezinárodní scéně, jež umožnil Německu stát se součástí jednotné Evropy.

V diplomové práci byla ověřena hypotéza v jednotlivých časových fázích souvisejících s utvářením postoje ES na oba současné procesy. Úspěšná integrace NDR byla předpokladem k sjednocení, proto probíhala prvotní fáze integrace NDR do ES ještě před formálním sjednocením obou německých republik. Postoj k sjednocení Německa a k integraci nových spolkových zemí do ES lze po počáteční zdrženlivosti hodnotit v konečné fázi jako velmi kladný. Obavy některých členských států byly zmírněny či rozptýleny a dalšímu rozšíření ES nestálo nic v cestě. Rovněž role ES je v obou paralelních procesech neoddiskutovatelná, především zásluhou speciálně zřízených orgánů uvnitř EK a EP. Role Evropské rady na mezivládních setkáních byla stěžejní, jelikož vesměs kladné postoje jednotlivých členských států usnadnily, a především ovlivnily v mnohém přístupový proces.

Bibliografie

- ALTER, Peter. *The German Question and Europe. A History.* 1.vydání. London: Arnold, 2000. 192 s.
- BIELZER, Lousie. *Perzeption, Grenzen und Chancen des Subsidiaritätsprinzips im Prozess der Europäischen Einigung.* 1. vydání. Münster: Lit, 2003. 472 s.
- DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů.* 1 vydání. Praha: Portál, 2003. 224 s.
- EHLER, Tomáš. *USA a znovusjednocení Německa.* 1. vydání. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006. 136 s.
- FIALA, Vlastimil a kol. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace.* Olomouc: Periplum, 2007. 343 s.
- FILIPEC, Ondřej. *Prosazování národních zájmů členských zemí EU.* Olomouc. 1.vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2001. 270 s.
- GIGL, Claus. *Geschichte - Deutschland nach 1945.* Stuttgart: Ernst Klett, 2005. 120 s.
- GRÖß, Alexandra. *Aufbruch in ein neues Währungszeitalter. Deutsch-französische Währungsbeziehungen zwischen internationalen, europäischen und nationalen Anforderungen.* Opladen: Wiesbaden, 1999. 278 s.
- GUÉRIN-SENDELBACH, Valérie. *Frankreich und das vereinigte Deutschland. Interessen und Perzeptionen im Spannungsfeld.* Opladen: Westdeutscher Verlag, 1999. 358 s.
- GUYOMARCH, Alain a k. *France in the European Union.* St. Martins Press Inc., 1998. 288 s.
- ISENSEE, Josef; KIRCHHOF, Paul; BADURA, Peter. *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. Band 8, Die Einheit Deutschland - Entwicklung und Grundlagen.* Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1995. 1079 s.
- JOCHIMS, Wolfgang. *Die DDR im Umbruch: Tagebuch der Ereignisse.* 1.vydání. Berlin, 2013. 832 s.
- KOHL, Helmut. *Chtěl jsem sjednocení Německa.* 1. vydání. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997. 334 s.
- MARTENS, Wilfried. *První a druhá Evropa.* 1. vydání. Praha: Panevropa, 1995. 146 s.
- MEYER, Carsten. *Die Eingliederung der DDR in die EG.* Köln, 1993. 111 s.
- MORAVCOVÁ, Dagmar a kol. *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999.* Praha: ISE, 2000. 184 s.
- MORAVCSIK, Andrew. *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht.* London, 1999. 514 s.

- PFEIL, Ulrich. Die DDR und die Westen: Transnationale Beziehungen 1949-1989. 1. vydání. Ch. Links Verlag: Berlin, 2001. 360 s.
- ROSS, George. Jacques Delors and European integration. Oxford: Oxford University Press, 1995. 336 s.
- SUSKI, Birgit. Europäische Parlament: Volskvertretung ohne Volk und Macht? Berlin: Duncker und Humblot, 1996. 211 s.
- ŠAUER, Jaroslav. Německá otázka v evropské politice. 1.vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2005. 247 s.
- THATCHER, Margaret. Roky na Downing Street. 1.vydání. Londýn: HarperCollins Publishers, 1993. 627 s.
- VON HINDENBURG, Hannfried. Die Einhegung deutscher Macht. Die Funktion der Alliierten Vorbehaltsrechte in der Ost- und Deutschlandpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1945/49 – 1990. 417 s.
- VON PLATO, Alexander. Die Vereinigung Deutschlands – ein weltpolitisches Machtspiel: Bush, Kohl, Gorbatschow und die internen Gesprächsprotokolle. CH.Links Verlag: Berlin, 2002. 488 s.
- WEBER, Hermann. Geschichte der DDR. 2.vydání. Mnichov, 2000. 640 s.
- WEIDENFELD, Werner a kol. Außenpolitik für die deutsche Einheit. Die Entscheidungsjahre 1989/90. Geschichte der deutschen Einheit, Band 4. Stuttgart, 1998. 960 s.
- WEIDENFELD, Werner, WESSELS, Wolfgang. Evropská unie od A do Z: příručka evropské integrace. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1997. 398 s.
- WEIDENFELD, Werner; KORTE, Karl-Rudolf. Handbuch zur deutschen Einheit 1949-1989-1999. 1. vydání: Frankfurt am Main, 1999. 896 s.

Internetové zdroje

www.aei.pitt.edu/
www.bundesarchiv.de
www.bundesregierung.de
www.bundestag.de
www.chronik-berlin.de
www.dw.de
www.ejournals.duncker-humblot.de
www.ec.europa.eu
www.euractiv.de
www.europarl.europa.eu
www.kas.de
www.tagesspiegel.de
www.welt.de
www.zeit.de
www.zip-online.de

Právní předpisy

Grundgesetz der BRD

Entschließung des Europäischen Parlament C323/110 vom 23. November 1989 zu den jüngsten Entwicklungen in Mittel- und Osteuropa

Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands

Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland

Zakládající smlouvy EHS

Odborné časopisy

HANDL, Vladimír. Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny. Mezinárodní vztahy, 2003, roč. 38, č.1

HODICKÁ, Kateřina. Obtížná výzva před Evropskou unií. Revue politika, 2007, č.10

JEFFERY, Charlie; PATERSON, William. Germany and European Integration: A lifting of tectonic plates. West European Politics, 2003, roč.26, č.4

KUDELOVÁ, Dita. Spolupráce Francie a sjednoceného Německa-„motor“ evropské integrace? Mezinárodní vztahy, 2001, roč. 36, č.4

LÍSKA, Ladislav. Prohlubování Helsinského procesu a sjednocené Německo. Mezinárodní vztahy, 1992, roč.27, č.1

MORAVCSIK, Andrew. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. Journal of Common Market Studies, 1993, roč. 31, č. 4

RAE, Nicol. Die amerikanische und britische Reaktion auf die Wiedervereinigung Deutschlands. Zeitschrift für Politik, 1992, roč. 39, č. 1

Ostatní

Brožura Evropského parlamentu „Das Europäische Parlament und die deutsche Einheit“

Bulletin Evropského společenství „Die Europäische Gemeinschaft und die deutsche Vereinigung“

DAHRENDORF, Ralf. German „Ostpolitik“: Appeasement or detente? German Federal Government. Speech delivered before the Consultative Assembly of the Council of Europe in Strassbourg, 22.April, 1970

Desetibodový program H.Kohla

Entscheidung der Kommission 90/481/EWG vom 27.9.1990 über vorläufige Maßnahmen im Zusammenhang mit der deutschen Einheit

Erstes Arbeitsdokument des Nichtständigen Ausschusses für die Prüfung der Auswirkungen des Prozesses der Vereinigung Deutschlands auf die Europäische Gemeinschaft.

IDE, Robert. „Die Mauer steht noch 50 und auch 100 Jahre“: Der große Irrtum von Erich Honecker. [online]. tagesspiegel.de, 18. ledna 2014

Konferenz Europa und die deutsche Einheit; Wien. 1.-2.10.2015

Mitteilung vom 12. März 1990 an die Mitglieder eines Vermerks betreffend der Konsequenzen des deutschen Einigungsprozesses für die EGVerträge

Panenska, Jiří. Znovusjednocení Německa 3.října 1990. [online]. icv.vlada.cz, 3. října 2010

Prohlášení NATO ze dne 6.7.1990

Sdělení Evropské komise ze dne 23.8.1990

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Jednota a svoboda Německa se naplnila, Kohl mužem sjednotitelem [online]. ceskatelevize.cz, 3. října 2011

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Kohl prvním plánem na sjednocení zaskočil nejen Gorbačova, ale i Západ[online]. ceskatelevize.cz, 28. listopadu 2014

ŠAJTAR, Jaroslav. Před 25 lety se Německo znovu sjednotilo [online]. rexlex.cz, 3.října 2015 [cit. 6. března 2016].

VON HELLFELD, Matthias. Die Zwei-plus-Vier-Verhandlungen. [online]. dw.com, 5.

Května 2010

Závěry jednání Evropské rady ve Štrasburku

Závěry jednání evropského summitu v Dublinu

Shrnutí

Diplomová práce „Postoj ES k sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR do evropských struktur“ se zabývá významným momentem nejen německých, ale také evropských dějin. Jejím hlavním cílem je především analýza postoje Evropského společenství k sjednocení Německa s ohledem na integraci NDR do evropských struktur, a to jak z institucionálního hlediska, tak také z pohledu čtyř poválečných mocností. Způsob integrace NDR do Společenství je svým způsobem exkluzivní, jelikož probíhal současně se sjednocením, a zároveň za odlišných podmínek, než tomu bylo v případě přistoupení jiných států.

Resumé

The diploma thesis “Attitude of the EC towards the reunification of Germany with the respect of integration GDR into the European structures” is focused on the very important moments not only in the German history, but also in the European history itself. The main aim of the thesis is to analyse the attitude of the European Community towards the reunification of Germany with the respect of integration GDR into the European structures. The thesis looks on those matters with several points of view. The first one is institutional and the second one is the view of the Second World War winning states. The mean of the integration of GDR into the European Community was quite exclusive itself and that`s because it was happening at the same time with the reunification of Germany so it was happening according different conditions considering the application processes of the other countries.

Klíčová slova

Sjednocení, Německo, integrace, Evropské společenství, Evropská komise, Evropský parlament, Evropská rada, NDR, SRN, liberální intergovernmentalismus, rozšíření ES/EU, Základní zákon.

Keywords

Unification, Germany, integration, European community, European Commission, European Parliament, European Council, GDR, FRG, Liberal intergovernmentalism, Extension of the EC/EU, Constitutional law.